

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

DE JURIDISCHE AARD VAN DE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

1. Door zijn arrest van 27 mei 1971¹, heeft het Belgisch Hof van Cassatie een belangrijke koerswijziging in zijn rechtspraak m.b.t. het internationaal conventioneel publiek recht (en wellicht ook het algemeen internationaal publiek recht) ingeluid. Het heeft tevens zijn standpunt bepaald in het probleem van de verhouding communautaire norm en interne wet. Het arrest beslist inderdaad dat wanneer er zich een conflict voordoeft tussen een norm van het interne recht en een van het internationaal recht (een conflict dat rechtstreekse gevolgen heeft in de interne rechtsorde), de laatste voorrang geniet op de eerste. Dit is des te meer waar, zegt het Hof, wanneer een conflict rijst "tussen een norm van het interne recht en een norm van gemeenschapsrecht"².

Door de dubbele kwalificatie van "internationaal-rechtelijke norm" en "norm van gemeenschapsrecht" heeft het Hof een standpunt ingenomen in het probleem van de juridische aard van de Europese Gemeenschappen en er de logische besluiten uit getrokken wat de verhouding van de Europese rechtsnorm tot het interne recht betreft.

2. De studie van de juridische aard van de E.G.³, met als corrolarium de juiste positie van de Europese rechtsnormen t.o.v. het internationaal recht en het interne recht, is dus niet van belang ontbloot. Niet alleen het Belgische Hof, maar bijna alle nationale rechtbanken van West-Europa stoelen hun rechtspraak – met inachtneming (door sommige althans, b.v. de Nederlandse) van bepalingen van hun grondwet – op een bepaalde thesis omtrent de aard van de Gemeenschappen. Ook nog voor het oplossen van andere rechts-

problemen is het bepalen van deze juridische aard van belang. In het arrest Van Gend & Loos (26/62)⁴ b.v. doet het Hof van Justitie een beroep op de aard van de E.G. om de directe werking (self-executing karakter) van zekere bepalingen van de gemeenschapsverdragen te bewijzen.

3. Alvorens de studie aan te vatten van de verschillende thesissen over de juridische aard van de E.G. dient er de aandacht op gevestigd dat het verkeerd zou zijn te denken aan de mogelijkheid deze zo maar, zonder voorbehoud in categorieën te verdelen. Er zijn weliswaar drie grote richtingen of scholen: de voorstanders van het internationaal karakter, de verdedigers van de supranationale aard, als rechtsorde *sui generis*, en tenslotte de aanhangers van de federalistische opvatting van de E.G. Maar vrijwel allen die geopteerd hebben voor een of andere richting, maken een voorbehoud omtrent het absoluut karakter van hun theorie. De meeste "internationalisten" haasten zich te stipuleren dat, hoewel zij van oordeel zijn dat, alles in acht genomen, de E.G. beheerst worden door het internationaal publiek recht, deze toch een eigen originaliteit vertonen. De voorstanders van het supranationaal karakter van hun kant erkennen dat de Gemeenschappen wel door middel van klassieke internationale verdagen tot stand kwamen, terwijl de federalisten tenslotte alleen spreken van een quasi-federalisme, een prefederalisme enz. omdat ook zij niet aannemen dat de Lidstaten deelstaten van een echte federatie kunnen genoemd worden.

Bij het lezen van dit opstel dat, omwille van de klaarheid toch een beroep zal doen op de categorisering van de opvattingen, dient met deze opmerking ruim rekening gehouden te worden.

¹ R.W., 1971-72, 424; J.T., 1971, 460, met advies van proc.-gen. W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH.

² R.W., 1971-72, 432.

³ E.G. = Europese Gemeenschappen.

⁴ R.W., 1962-63, 1926.

4. De Europese Gemeenschappen behoren tot en worden beheerst door het volkenrecht.

Sommige rechtsgeleerden zijn van oordeel dat de Europese Gemeenschappen deel uitmaken van het internationaal verdragsrecht, omdat zij tot stand kwamen door middel van internationale verdragen van het klassieke type. Dit betekent dat de contractsluitende partijen staten zijn, dat de akkoorden eerst op het diplomatieke vlak worden voorbereid, daarna ondertekend, door het parlement goedgekeurd, geratificeerd worden enz. Dit brengt volgens hen mee dat deze Gemeenschappen door de regels van het volkenrecht beheerst worden. Ongetwijfeld "een sterk document", dat deze opvatting verdedigt, is het artikel van MICHEL WAELBROECK "Contribution à l'étude de la nature juridique des communautés Européennes"⁵. Deze auteur gaat uit van de stelling dat de Europese Gemeenschappen weliswaar door internationale verdragen van het klassieke type werden opgericht, maar dat dit op zichzelf niet voldoende is om te beweren dat zij noodzakelijkerwijze tot de internationale rechtsorde moeten behoren. Er zijn in de geschiedenis wel "nieuwe rechtsorden" door internationale verdragen ontstaan, die voor hun verder bestaan aan de internationale rechtsorde ontsnappen. Dit is het geval, zegt hij wanneer zij niet meer aan het internationaal recht onderworpen zijn wat hun wijziging en hun ontbinding betreft. Welnu, na een grondige analyse van de wijzigingsprocedure van de Europese Verdragen, meent hij ertoe te moeten besluiten dat, hoewel deze procedure zekere originele aspecten vertoont, deze nochtans onvoldoende zijn om de stelling te motiveren dat de Gemeenschappen aan de regels van de internationale rechtsorde op dit stuk zouden ontsnappen. Inderdaad, het zijn en blijven de Staten die, zij het door middel van een meer complexe procedure dan in de klassieke gevallen, de verdragen mogen en moeten amenderen.

Ook procureur-generaal W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH oordeelt in dezelfde zin⁶. "Le droit communautaire appartient à la catégorie du droit international. C'est évident pour le droit des traités eux-mêmes, dont la nature d'instruments conventionnels ne saurait se discuter. Ce l'est aussi pour les actes des institutions, en raison des limitations généralement inhérentes au droit communautaire, quant à son exécution et quant à ses sanctions"⁷.

Wel erkent deze auteur dat de Europese Communautaire rechtsorde een zekere originaliteit bezit, ten eerste omdat de verdragen een nieuwe rechtsorde in het leven hebben *willen* roepen en ten tweede omdat zij over instellingen beschikt die op *autonome wijze*

⁵ In *Mélanges offerts à Henri Rolin*, H. Pedone, Paris, 1964.

⁶ W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, "Le droit communautaire et ses rapports avec le droit des Etats membres", *Les Nouvelles, Droit des Communautés européennes*, Brussel, blz. 45 e.v.

⁷ *Ibid.*, blz. 45.

rechtsnormen tot stand brengen. Deze nieuwe en originele rechtsorde is echter "un nouvel ordre juridique de droit international"⁸.

5. RIGAUX somt als verdere aanhangers van deze theorie op VITTA, P. DE VISSCHER, R.L. BINDSCHEDELER, A. VERDROSS, F. BERBER ZEMANEK en L. DELLEZ⁹.

SAINT-ESTEBEN¹⁰ vermeldt ook SCHLOCHAUER en MÜNCH, die hij "(des) internationalistes *contraints*" noemt, omdat zij het internationaal karakter van de Europese Gemeenschappen slechts aannemen om de primauté van het gemeenschapsrecht op het interne recht te kunnen bewijzen. Zij gaan er inderdaad van uit, zegt hij, dat de auteurs van de E.G.-Verdragen stilzwijgend naar het internationaal recht verwijzen, daar zij in hun teksten niets omtrent deze voorrang bepaald hebben.

Bij de "internationalisten" dient ongetwijfeld ook SERGIO NERI genoemd te worden, die zegt "(...) que les communautés européennes sont assimilables à des unions internationales entre Etats, de type confédéral", hoewel hij eraan toevoegt: "Certes, l'ordre juridique des communautés est extrêmement complexe et, en ce qui concerne notamment les communautés instituées par les traités de Rome, il contient en soi-même les principes d'une évolution éventuelle vers des formes fédérales"¹¹.

6. Tot aan het arrest van 5 februari 1963 (Van Gend & Loos t/ Nederl. Adm. der Belastingen, 26/62)¹² gaven de Europese communautaire instellingen de indruk geen bezwaar te hebben tegen een internationale kwalificatie van de Gemeenschappen. FRITZ MÜNCH meent zelfs in het arrest Humblet t/ Belgische Staat (6/60)¹³ invloeden van deze theorie te ontdekken¹⁴. Door het voornoemd arrest Van Gend & Loos en later nog door dat van 15 juli 1964 in zake Costa - Enel (6/64)¹⁵ heeft het Hof van Justitie echter duidelijk afstand genomen van deze stelling.

Ook sommige nationale rechtbanken zijn de mening toegedaan dat de Europese Verdragen van het klassieke internationaal type zijn en dat de Gemeenschappen dus door de internationale rechtsorde juridisch beheerst worden.

Vertrekkend van deze thesis en naargelang zij aan-

⁸ *Ibid.*, blz. 46.

⁹ F. RIGAUX, "Nature juridique des Communautés", *Les Nouvelles, op. cit.*, blz. 90.

¹⁰ R. SAINT-ESTEBEN, *Droit communautaire et Droits nationaux*, Paris, 1967, blz. 35 en 36.

¹¹ S. NERI, *De la nature juridique des Communautés européennes*, Centre international d'études et de recherches européennes, U.G.A., Heule, 1964, blz. 43.

¹² *R.W.*, 1962-63, 1926.

¹³ *Rec. Jurispr. C.J.C.E.*, VI, blz. 1145.

¹⁴ F. MÜNCH, "Compétences des juridictions nationales, leur tâche dans l'application du droit communautaire", *Semaines de Bruges 1965*, De Tempel, 1965, blz. 178.

¹⁵ *Rec. Jurisp. X*, 1964, blz. 1203.

hanger zijn van monistische of dualistische opvattingen en tenslotte naargelang hun grondwettelijk recht al dan niet richtlijnen op dit stuk geeft, passen zij deze verdragen bij voorrang op de nationale wetten toe of krachtens het adagium *Lex posterior derogat priori*.

Zo het Italiaanse Grondwettelijk Hof¹⁶ dat de dualistische opvatting van het internationaal recht huldigt en dus meent dat de internationale verdragen, ook de Europese, eerst door een goedkeuringswet in het nationaal recht moeten geïntegreerd worden, waarna zij al dan niet worden toegepast op grond van het bovenvermelde adagium.

Zo ook de Franse rechtspraak die, met enige terughoudendheid¹⁷, aan de Europese Verdragen een prioriteit op de nationale wetten geeft nl. op grond van art. 55 van de Franse Grondwet, dat de voorrang van de internationale verdragen en akkoorden "régulièrement ratifié(s) ou approuvé(s)" bepaalt.

Zo ook tenslotte is Groot-Brittannië waar de regel "the supremacy of Parliament" toegepast wordt en waar, althans theoretisch, niets boven de interne wet gaat.

7. Deelt ook het Belgisch Hof van Cassatie deze mening?

Uitspraken als: "Overwegende dat wanneer het conflict bestaat tussen een landsrechtelijke norm en een internationaalrechtelijke norm die rechtstreeks gevolgen heeft in de interne rechtsorde, de door het verdrag bepaalde regel moet voorgaan; dat deze voorrang volgt uit de aard zelf van het bij verdrag bepaald internationaal recht"¹⁸, doen dit geloven. Het Hof is blijkbaar van oordeel dat de Europese Verdragen niet alleen formeel, maar ook naar de inhoud, normen zijn van zuiver internationaal recht. Er wordt inderdaad verwezen naar de *aard zelf* van het bij verdrag bepaald internationaal recht. Het voorbehoud door de specificatie "die rechtstreekse gevolgen heeft in de interne rechtsorde" doet aan deze constatering geen afbreuk, want ook andere internationale verdragen dan gemeenschapsverdragen kunnen rechtstreekse werking hebben¹⁹. De indruk dat het Hof "internationalistisch" denkt wordt nog versterkt door zijn redenering om het

adagium *Lex posterior derogat priori* te kunnen uitschakelen.

De termen van het arrest waarbij erop gewezen wordt dat de E.G.-Verdragen een nieuwe rechtsorde in het leven hebben geroepen, ten behoeve waarvan de lidstaten hun "soevereine machten in de bij deze verdragen omschreven gebieden hebben beperkt", staan nogal ongewoon in de redenering van het Hof. Met de constatering dat de aard zelf van de internationale verdragsnormen de prioriteit van de Europese Verdragen op de nationale wetten bewijst, was de redenering volkomen af. Het uiteindelijk beroep op "de nieuwe rechtsorde" geeft de indruk alleen een versterking te zijn van de reeds bereikte conclusie ("dat zulks te meer geldt"). Het Hof geeft de indruk dat die nieuwe rechtsorde alleen een superinternationaal verdragsrecht uitmaakt. Verder wordt er niet op ingegaan en uit de beperking van soevereiniteit wordt niet de minste conclusie getrokken b.v. in verband met de onmogelijkheid van het parlement om op dit gebied nog te lifigeren.

8. Ook JEAN J.A. SALMON wijst erop dat het Belgisch Hof van Cassatie door bovenvermeld arrest uitspraak heeft gedaan in internationalistische zin²⁰. Hijzelf assimileert trouwens de Europese Gemeenschappen volkomen met een verdrag van internationaal recht. Hij geeft toe dat het fenomeen-Europa originele aspecten vertoont, maar het nieuwe zit alleen in de intensiteit waarmee de karakteristieken verschijnen, niet in hun aard²¹. Hij wijst er tenslotte op dat het procureur-generaal GANSHOF VAN DER MEERSCH is die door zijn conclusie, het Hof in deze richting georiënteerd heeft. Dit is o.i. echter slechts gedeeltelijk juist. De procureur-generaal wijdt inderdaad een zeer groot deel van zijn conclusie aan het probleem van de voorrang van het internationaal recht op het interne recht, maar dit belet niet dat zijn aandacht ook naar het communautair karakter van de Europese Gemeenschappen gaat. En meer speciaal gaat zijn aandacht naar wat de arresten, waarin het Hof van Justitie om-

¹⁶ Zie o.m. Constitutioneel Hof, 24 februari 1964, *Foro Italiano*, 1969, 2070.

¹⁷ M. MARESCAUX, "Theorie en praktijk van het primaat van het Europees gemeenschapsrecht in Frankrijk", *T. Best.*, 1972, 392.

¹⁸ Cass., 27 mei 1971, *R.W.* 1971-72, 424.

¹⁹ Volgens W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH werd het "self executing" karakter van verdragsbepalingen voor het eerst gedefinieerd door het Amerikaans *Supreme Court* in 1829, in de zaak Forster & Elain Neilson (*R.W.* 1969-70, 205). P. RESCATORE gaat niet zo ver achteruit en verwijst naar een beslissing van het Internationaal Hof van Justitie dat in een advies van 3 maart 1928 deze vorm van internationale procedure definieerde. Zie ook M. WAELBROECK, "Contribution à l'étude de la nature juridique des communautés européennes", in *Mélanges offerts à Henri Rolin*", blz. 508.

²⁰ JEAN J.A. SALMON, "Le conflit entre le traité international et la loi interne en Belgique à la suite de l'arrêt rendu le 27 mai 1971 par la Cour de Cassation", *J.T.*, 1971, 533: "C'est l'engagement pris internationalement par traité auquel on entend donner la prééminence, non la matière que cet engagement a pour objet ou les relations avec certains partenaires".

²¹ *Ibid.*, 584: "Ce qui est particulier aux communautés, c'est l'intensité du phénomène, l'utilisation massive de techniques traditionnelles du droit international jointe à la création de techniques nouvelles (comme les directives), l'importance des matières qui font l'objet des transferts de compétence, la volonté systématique d'intégration. Toutes ces caractéristiques accumulées - bien que non originales en soi - confèrent certainement aux communautés une particularité. Mais cette particularité se définit par son degré et non par sa nature".

trent deze aangelegenheid een standpunt ingenomen heeft, hierover verklaren²².

Het blijft echter opmerkenswaardig dat het arrest waartegen beroep in cassatie werd aangetekend, de voorrang van de communautaire norm in eerste instantie doet steunen op het internationaal recht en bijkomend op het communautaire en dat de procureur-generaal het Hof van Beroep in zijn redenering volkomen volgt. Beide rechtsorden sluiten elkaar dus niet uit. Het is niet of het internationaal recht, of het communautair recht. De Europese Gemeenschappen zijn de twee: een klassieke internationale rechtsorde en een "droit spécifique et autonome". Deze redenering motiveert dan wellicht de overweging van J.J.A. SALMON, dat er tussen het klassiek internationaal verdrag en de communautaire overeenkomst alleen een verschil van intensiteit ligt. Zij heeft wellicht ook het Hof van Cassatie ertoe aangezet om zijn redenering omtrent de voorrang van het internationaal publiek recht te vervolledigen door de opmerking dat zulks *des te meer* gewettigd is wanneer de interne wet met een communautaire norm in strijd komt. In het Frans gebruikt het Hof de term *a fortiori* om de twee redeneringen aaneen te schakelen.

9. Deze internationalistische opvatting weerstaat echter volgens sommigen, niet aan een grondig onderzoek. Weliswaar erkennen de meeste auteurs dat de E.G. zekere banden hebben met het internationaal recht, zoals b.v. RIGAUX²³.

Deze verwantschap is echter niet voldoende om ze als een klassiek organisme van internationaal recht te bestempelen. Zoals b.v. de bondsstaat, de statenunie of een intergouvernementeel organisme²⁴. Het is ook niet voldoende ze "une catégorie distincte et propre d'organisation internationale"²⁵ te noemen om de originaliteit van de E.G. te kunnen benaderen en bepaalde karaktertrekken ervan te kunnen uitleggen. Inderdaad, de contracterende lidstaten hebben ongetwijfeld bij de ondertekening van de E.G.-Verdragen meer bedoeld dan de totstandbrenging van een internationaal organisme dat door samenwerking bepaalde gemeenschappelijke belangen behartigt zoals P. PESCATORE zegt²⁶.

²² W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, advies bij het arrest van het Hof van Cassatie van 27 mei 1971: "Le traité instituant la communauté économique, comme d'ailleurs aussi ceux qui instituent les deux autres Communautés européennes présentent, par rapport aux traités internationaux classiques, des particularités qui doivent faire considérer comme spécifiques le problème des rapports entre le droit communautaire et les droits nationaux." (*J.T.*, 1971, 466).

²³ F. RIGAUX, *op cit.* nr. 103: "Elles trouvent leur origine dans des traités internationaux et constituent un procédé original de coopération entre Etats. Dans cette mesure elle relèvent assurément du droit international."

²⁴ *Ibid.*, nr. 103.

²⁵ W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, *Les Nouvelles, op. cit.*, nr. 140.

²⁶ P. PESCATORE, *Droit international et droit communautaire*, Centre européen universitaire, Nancy, blz. 12.

Voor hem is het internationaal recht "essentiellement un droit de conflit, d'équilibre et de coordination; dans ses zones plus parfaites, un droit de coopération interétatique", terwijl het communautaire recht "un droit de solidarité et un droit d'intégration" is. En "intégration" is veel meer dan "coopération". Het eerste grijpt veel dieper in het leven van de Staten in dan het laatste. Het grijpt zelfs in het bestaan van de ingezetenen (burgers of private organismen) van de lidstaten in. Het is de wil om een te worden, de bedoeling om van het internationaal verdrag de eerste stap te maken naar wat, zoals velen hopen, de Europese federale staat zal worden, maar wat in de preambule van het E.E.G.-Verdrag voorzichtig "een steeds hechter verbond tussen de Europese volkeren" genoemd wordt²⁷.

Precies omdat de bedoeling tot eenmaking aan de Europese Verdragen ten grondslag ligt, werden de Gemeenschappen uitgerust met, in het internationaal recht, ongebruikelijke rechtstoestanden en procedures, zoals de overdracht van soevereiniteitsrechten, de oprichting van gemeenschapsinstellingen met de opdracht en de bevoegdheid de doelstellingen van de Gemeenschappen te verwezenlijken. Verder het beroep op nieuwe procedures zoals die van de "richtlijnen" en de "beschikkingen"²⁸, de "self executing" bepalingen, de oprichting van organen belast zowel met de uitvoering, als met de wetgeving en de rechtspraak, de opdracht tot eenmaking van de interpretatie van de E.G.-Verdragen, het betrekken van de ingezetenen in het leven van de Gemeenschappen enz. Het gaat hier om nieuwe maatregelen, of indien zij het niet zijn, om maatregelen die vroeger slechts uitzonderlijk voorkwamen, maar in de E.G.-Verdragen tot algemene regel verheven worden. En het gaat vooral om de vereniging van al deze maatregelen en procedures samen in de Europese Verdragen.

Wanneer men de vraag stelt waarom dit alles gebeurd is, dan is er maar een antwoord: precies omdat de verdragsluitende Staten vermeden hebben een nieuwe internationale rechtsorde te creëren. Zij wilden integendeel, omdat het niet anders kon, vertrekkend van internationale verdragen, stilaan tot een nieuwe Europese federale staatsorde komen. De Europese Gemeenschappen zijn daarom geen nieuwe internationale rechtsorde, zij zijn het embryo van een Europese staatsorde. Niemand weet of deze ooit tot stand komt, maar zij werd geconcipieerd en het gestelde doel bepaalt de aard van wat nu reeds bestaat.

10. Uiteraard worden ook nog bijkomende argumenten tegen de internationalistische thesis aangevoerd. Zo is er b.v. SAINT-ESTEBEN²⁹ die beweert dat er een soort principiële onvereenigbaarheid bestaat tussen de

²⁷ Preambule van het E.E.G.-Verdrag.

²⁸ Art. 189 van het E.E.G.-Verdrag.

²⁹ R. SAINT-ESTEBEN, *op. cit.*, blz. 36.

communautaire rechtsorde en de internationalistische opvattingen ervan. Uit de bedoeling van de auteurs van de Europese Verdragen kan ongetwijfeld afgeleid worden, zegt hij, dat de bepalingen van deze laatste op het interne recht voorrang moeten hebben, anders hebben zij geen zin. Er kan geen alternatief bestaan. In de internationalistische stelling bestaat dit alternatief nu echter wel: het is niet voldoende over het internationaal recht dualistisch te gaan denken opdat de voorrang van het communautaire recht uitgeschakeld wordt.

11. *Het supranationaal karakter*

De term *supranationaal* werd in verband met het Europees publiek recht voor het eerst gebruikt in een resolutie van het te Den Haag in mei 1948 gehouden Europa-congres. Hij komt eveneens voor in een verklaring van ROBERT SCHUMAN voor de Franse Assemblée Nationale. Hierin heeft hij het over een "autorité supranationale" die zich boven de nationale soevereiniteit beweegt, gemeengoed is van de lidstaten, hun solidariteit uitdrukt en binnen het raam waarvan er een versmelting van zekere nationale soevereiniteitsrechten gebeurt³⁰.

De term wordt eindelijk gevalideerd door het gebruik ervan in de tekst van het E.G.K.S.-Verdrag (art. 9, 5e en 6e lid) waar aan de Hoge Autoriteit een supranationaal karakter wordt toegeschreven³¹.

Sindsdien doen vele auteurs een beroep op het woord "supranationaal", waarmee ze bedoelen dat een organisme of een instelling zich boven de soevereiniteit van zijn lidstaten beweegt, zonder echter precies te omschrijven wat het juridisch statuut van bewust organisme of instelling is.

12. Sommigen zijn nochtans van oordeel dat bepaalde gemeenschappen en o.m. de door de drie Europese Verdragen opgerichte, in de hiërarchie³² of in de rij³³ van de rechtsorden een aparte plaats innemen en dat zij een origineel karakter vertonen, dat hen zowel van de internationale rechtsorde als van die van de Staten onderscheidt. Zij noemen ze dan supranationale of communautaire rechtsorden. Voor R. MONACO bevinden de Europese Gemeenschappen zich "à mi-chemin entre la structure internationale et la structure étatique" en zijn zij organismen *sui generis*³⁴. Anderen plaatsen ze niet tussen deze twee rechtsorden in maar beweren dat zij zowel tot de ene als tot de andere behoren.

Wanneer het er echter op aankomt het begrip "su-

pranationaliteit" nader te omschrijven, lopen de meningen ten zeerste uiteen. Er zijn voorstanders van een eigen bestaan van supranationale gemeenschappen die voorhouden dat het begrip zeer complex is en dat verscheidene zeer bepaalde rechtsverhoudingen, gezamenlijk, dienen aanwezig te zijn opdat er van supranationaliteit sprake kan zijn. Anderen menen dat één karakteristiek, de juiste, volstaat.

Volgens KLAUS VON LINDEINER-WILDAU³⁵ zijn P. PESCATORE, D. SCHINDLER, D. SIDJANSKI en anderen van oordeel dat vooral drie essentiële kenmerken gelden en dan nog op voorwaarde dat zij samen aanwezig zijn, nl. 1° de onafhankelijkheid van het gemeenschapsorganisme t.o.v. de regeringen van de lidstaten, 2° een overdracht van bevoegdheden van de lidstaten aan de Gemeenschap en 3° tenslotte de rechtstreekse werking van de besluiten van de gemeenschapsinstellingen op de ingezetenen van de lidstaten.

Dergelijke samenvattingen mag men echter niet al nauw nemen, want bij een afzonderlijk onderzoek over de opvattingen van deze auteurs komen heel wat onderling afwijkende nuances en bijstellingen aan het licht. GUGGENHEIM b.v. stelt ook nog een vierde karaktertrek voor nl. het bezit van een *relatief belangrijke* bevoegdheid, terwijl HÉRAUD³⁶ ook wel eens spreekt van slechts twee voorwaarden: op het institutioneel vlak "l'autonomie institutionnelle et fonctionnelle", en op het gebied van de bevoegdheden "le pouvoir de contraindre les Etats". Hij voegt er wel aan toe dat de supranationaliteit nog meer geaccentueerd zal zijn als de mogelijkheid bestaat om ook voor de ingezetenen van de lidstaten rechtstreeks bindende maatregelen te treffen. Men zal echter opgemerkt hebben dat de tweede "essentiële" door HÉRAUD gestelde voorwaarde door KLAUS VON LINDEINER-WILDAM niet vermeld wordt en dat de derde door deze auteur gestelde voorwaarde door HÉRAUD naar de niet "essentiële" categorie verwezen wordt. D. SIDJANSKI³⁷ somt vier originele trekken van de E.G. op, de drie voornoemde en wat hij "la fonction extérieure" noemt of het recht in de internationale rechtsorde zelfstandig op te treden.

13. Uit een doctrineoverzicht meent F. RIGAUX³⁸ te kunnen afleiden dat vrij algemeen wordt aangenomen dat het supranationaal karakter vooral door drie essentiële eigenschappen gevormd wordt: ten eerste, de definitieve overdracht door de lidstaten van soevereine rechten aan de gemeenschap; ten tweede de onafhankelijkheid van de gemeenschap of althans van

³⁰ K. VON LINDEINER-WILDAU, *La Supranationalité en tant que principe de droit*, A.W. Sijthoff, Leiden, 1970, blz. 2.

³¹ Opmerkenswaardig is dat hij niet meer gebruikt wordt in de tekst van de E.E.G.- en E.G.A.-Verdragen.

³² De aanhangers van het Monisme.

³³ Voor de aanhangers van het Dualisme.

³⁴ Geciteerd in N. CATALANO, *Manuel de Droit des Communautés*, Dalloz et Sirey, Parijs, 1964, blz. 19.

³⁵ *Op. cit.*, blz. 16.

³⁶ G. HÉRAUD, "Nature juridique de la Communauté européenne d'après le projet de statut du 10 mars 1953", *Revue de Droit public*, 49e jaargang, Parijs, blz. 586.

³⁷ D. SIDJANSKI, "L'originalité des Communautés européennes et la répartition de leurs pouvoirs", *Revue Générale de Droit international public*, 1961, blz. 40 e.v.

³⁸ F. RIGAUX, *op. cit.*, blz. 27.

sommige van haar instellingen t.o.v. de lidstaten en ten derde de uitoefening van het beslissingsrecht op grond van het meerderheidsstelsel en door middel van besluiten met onmiddellijke werking. Verder vestigt hij er de aandacht op dat soms ook nog als karakteristiek vermeld wordt : het bestaan van een politieke controle door een lichaam waarvan de leden onafhankelijk stemmen en een rechterlijk toezicht door een onafhankelijk Hof.

Deze drie voorwaarden zijn er in feite vier : de drie door KLAUS VON LINDEINER-WILDAU gestelde en het beslissingsrecht, niet volgens het stelsel van de unanimité, maar op grond van de meerderheidsprocedure.

Het besluit dat RIGAUX uit een eigen analyse trekt is dat de E.G. een rechtsorde vormen, die hij bij voorkeur "un ordre juridique communautaire" noemt, die niet hiërarchisch gerangschikt zit, halfweg tussen de internationale en de nationale rechtsorde, maar die erin verweven is ("compénétration" en "intégration") en waarvan de kenmerken zijn : dat zij over eigen specifieke rechtsbronnen beschikt, zowel formele als materiële ; dat zij op een organische wijze recht schept en ten slotte dat zij zich richt zowel tot de Staten als tot hun ingezetenen, maar op zodanige wijze dat de relatie van de Staat met zijn ingezetenen er voortdurend door gewijzigd wordt.

Volgens SAINT-ESTEBEN³⁹ noemt SCHLOCHAUER⁴⁰ vijf karakteristieken op. Het zijn, soms onder een andere formulering, dezelfde als die van F. RIGAUX. Zo zegt hij dat de E.G.-Verdragen een quasi-grondwettelijke structuur hebben en dat zij een bevoegdheidsrecht op eigen organisatie bezitten. Dat de E.G. over een zekere rechterlijke macht beschikken, noemt hij echter, in tegenstelling met F. RIGAUX, een determinerend element voor hun supranationaal karakter.

14. Er zijn, zoals hierboven reeds is gezegd, ook publicisten die menen dat één criterium voldoende is om het al of niet bestaan van de supranationaliteit te bewijzen. Volgens KLAUS VON LINDEINER-WILDAU zijn het W.J.M. VON EYSINGA, E. VAN RAALTE, M. LAGRANGE, G. JAENICKE, Ch. DE VISSCHER en anderen⁴¹. In feite verwijzen zij allen naar de noodzakelijke onafhankelijkheid van het gemeenschapsorganisme t.o.v. van de lidstaten, al of niet begunstigd met een hiërarchisch superieure positie van het eerste t.o.v. de andere.

KLAUS VON LINDEINER zelf meent dat de enige essentiële karaktertrek van de supranationaliteit ligt in het principe van de ondergeschiktheid van de lidstaten aan de Gemeenschap. Dit ene criterium deelt hij wel in twee luiken in, nl. het recht beslissingen te nemen op grond van een meerderheidsprocedure aan de ene kant

en het recht bindende beschikkingen te treffen aan de andere. Hij maakt nochtans onderscheid tussen wat hij een rudimentaire vorm van supranationaliteit noemt en anderzijds meer ontwikkelde vormen. De eerste hypothese is vervuld wanneer de twee rechtsverhoudingen, meerderheidsprocedure en dwingende beschikkingen, aanwezig zijn, de andere wanneer er bovendien nog andere karaktertrekken, die de ondergeschiktheid van de lidstaten bewijzen, voorkomen⁴².

15. R. MONACO noemt de Europese gemeenschappen juridische organismen *sui generis* terwijl KLAUS VON LINDEINER-WILDAU van oordeel is dat zij, als supranationale instellingen niet absoluut origineel zijn. Hij noemt andere instellingen op die naar zijn oordeel reeds supranationale organismen waren, zoals b.v. de "commission européenne du Danube" (1856), het Duitse "Zollverein" (1834-1867), de "Commission Internationale des Sucres" (1902), de "Commission Internationale de Navigation aérienne" (1919), de "Commission de Gouvernement du Territoire du Bassin de la Sarre" en tenslotte de "Veiligheidsraad van de UNO"⁴³.

16. Is ook het Europese Hof van Justitie van oordeel dat de Europese Gemeenschappen organismen met supranationaal karakter zijn die zich zowel van de internationale als van de nationale rechtsorde onderscheiden ? Om op deze vraag te antwoorden zijn vooral de voormelde arresten Van Gend & Loos en Costa-Enel van belang. Deze beslissingen hadden uiteraard niet de bedoeling het theoretisch probleem van de juridische aard van de Gemeenschappen op te lossen, maar wel o.m. zich uit te spreken, in het eerste arrest, over de al of niet rechtstreekse toepasbaarheid van sommige bepalingen van de verdragen, in het tweede over de prioriteit van het gemeenschapsrecht op de nationale wetgeving. Om deze vragen te beantwoorden werd dan een beroep gedaan op bepaalde karaktertrekken van de gemeenschap.

De eerste, voor deze studie, belangrijke overweging van het arrest Van Gend & Loos betreft het doel van de Europese Gemeenschappen. Dit doel is "de instelling van een gemeenschappelijke markt wier werkzaamheid de ingezetenen der Gemeenschap rechtstreeks betreft", wat meebrengt "dat dit verdrag meer is dan een overeenkomst welke slechts wederzijdse verplichtingen tussen de verdragsluitende mogendheden schept"⁴⁴. Door deze laatste zin wordt duidelijk een kloof geslagen tussen het gewoon internationaal verdrag en de E.G.-Verdragen. Deze laatste zijn meer en en zij zijn anders. Om dit te motiveren gebruikt het Hof verder de volgende argumenten. Ten eerste : er wordt een nieuwe instelling in het leven geroepen, los

³⁹ R. SAINT-ESTEBEN, *op. cit.*, blz. 27.

⁴⁰ SCHLOCHAUER, "Rapports entre le droit communautaire et les droits nationaux", *Archiv des Völkerrechts*, 1963, vol. 2, blz. 1.

⁴¹ K. VON LINDEINER-WILDAU, *op. cit.*, blz. 23 e.v.

⁴² *Ibid.* blz. 62.

⁴³ *Ibid.*, blz. 64 e.v.

⁴⁴ *R.W.*, 1962-63, 1936.

van de verdragsluitende staten en deze krijgt een zelfstandig leven met eigen opdracht. Het zijn dus niet meer alleen de Staten die wederzijdse rechten en plichten krijgen maar ook de nieuwe "instelling" die een opdracht moet uitvoeren en daarom op haar beurt verplichtingen krijgt en rechten kan opeisen. Ten tweede : die opdracht betreft niet de Staten alleen, maar ook rechtstreeks hun ingezetenen. Gewone internationale verdragen hebben zelden in die mate en op een dergelijke geïnstitutionaliseerde wijze te maken met de individuele burgers.

Deze redenering wordt kracht bijgezet in een volgende alinea die verwijst naar de preambule van het E.G.-Verdrag "(...) die zich over de regeringen heen richt tot de volken", en naar de communautaire organen "bekleed met soevereine rechten welke uitoefening zowel de lidstaten als hun burgers raakt"⁴⁵.

Verder zegt het Hof dat de ingezetenen van de lidstaten door middel van het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité "geroepen zijn mede te werken aan de arbeid dezer Gemeenschap". Er kan worden over gedisputeerd of de inbreng van deze instellingen wel belangrijk is en in hoeverre hij van de ingezetenen uitgaat, aangezien de Europese parlementsleden toch wel zeer onrechtstreeks door het volk zijn aangewezen. Het is nochtans belangrijk te constateren dat het Hof van oordeel is dat er een "inbreng" van de "ingezetenen" is⁴⁶.

Vervolgens verwijst het Hof naar art. 117 van het E.E.G.-Verdrag dat het in staat stelt zijn opdracht "de eenheid in de uitlegging van het Verdrag door de nationale gerechten te verzekeren". Een unificerende rechterlijke macht dus.

Tenslotte wordt aangevoerd dat de lidstaten, "zij het op een beperkt terrein, hun soevereiniteit hebben begrensd" en dit ten voordele van "een nieuwe rechtsorde".

In het tweede arrest⁴⁷ worden de hoofdargumenten van het arrest Van Gend & Loos in in het kort herhaald en links en rechts wordt de redenering licht bijgewerkt, b.v. waar eraan herinnerd wordt dat het E.E.G.-Verdrag "anders dan met gewone internationale verdragen het geval is een eigen rechtsorde in het leven heeft geroepen, die bij de inwerkingtreding van het Verdrag in de rechtsorde der lidstaten is opgenomen"⁴⁸. Er bestaat dus een indringing van de communautaire in de nationale rechtsorden. Ook wordt

⁴⁵ *R.W.*, 1962-63, 1936.

⁴⁶ *R.W.*, 1962-63, 1936. S. NERI is integendeel van oordeel dat, hoewel de Europese rechtsorde wel enige juridische belangstelling aan de ingezetenen van de lidstaten hecht, deze in elk geval geen "éléments constitutifs" zijn, aangezien zij geen noemenswaardige rol spelen noch bij de samenstelling van de gemeenschapsinstellingen, noch in de uitoefening van de macht en o.m. van de wetgevende macht, (*op. cit.*, blz. 33).

⁴⁷ Zaak Costa t/ E.N.E.L., nr. 6/64, *Rec. Jurispr.*, X, 1964, 1203.

⁴⁸ *Ibid.*, 1218.

de nadruk gelegd op het feit dat het rechtsstelsel van de E.G. bindend is zowel voor de staatsonderdanen als voor de Staten. En dit alles hebben de Staten door de oprichting zelf van de Gemeenschappen zo gewild. Het zou dus tegen de gemeenschappelijke wil ingaan, wetten die strijdig zijn met de Gemeenschapsnormen te willen maken⁴⁹. Dit besluit wordt verder nog gestaafd door argumenten geput uit de tekst van het E.E.G.-Verdrag.

Het voor deze studie belangrijke uit dit arrest is, dat het niet alleen de argumenten van het arrest Van Gend & Loos bekrachtigt en alzo een stevig gevestigde rechtspraak in het leven roept, maar bovendien bevestigt dat het Gemeenschapsrecht "dat uit een autonome bron voortvloeit, op grond van zijn bijzonder karakter", voorrang geniet op het nationale, althans wat de materies betreft waarvoor bevoegdheidsrechten werden overgedragen.

Men zal opgemerkt hebben dat het Hof zegt :

1° dat het E.E.G.-Verdrag een internationaal verdrag is ;

2° dat het een internationaal verdrag is van een speciale soort : een "nieuwe rechtsorde"⁵⁰ "in het volkenrecht" ;

3° dat deze in de rechtsorde der lidstaten is opgenomen ;

4° dat deze "nieuwe rechtsorde" een onafhankelijke rechtsbron is waarvan de beschikkingen de rechtsonderhorigen binden ;

5° dat de Staten, door een beperkte zelfbegrenzing van hun soevereiniteitsrechten gemeenschapsorganen in het leven geroepen hebben die over soevereiniteitsrechten beschikken en onafhankelijk zijn t.o.v. de regeringen van de lidstaten ;

6° dat niet alleen de lidstaten maar ook hun ingezetenen bij de werking van de Gemeenschappen betrokken zijn wegens het opzet en wegens de mogelijkheid maatregelen met rechtstreekse werking uit te vaardigen en tenslotte wegens de medewerking die van deze ingezetenen gevorderd wordt ;

7° dat de beschikkingen van de Gemeenschap voorrang hebben op de nationale wetgevingen, omdat de lidstaten het zo gewild hebben.

Het Hof neemt ongeveer alle argumenten van de verdedigers van de supranationaliteit als zelfstandig begrip over en is dus voorstander van de meer complexe definitie van supranationaliteit. Ook al zegt het niet uitdrukkelijk dat de E.G. een absoluut origineel karakter hebben, toch lijdt het geen twijfel dat het van deze gedachte uitgaat. Het is meer speciaal van oordeel dat het om een supranationaal organisme gaat dat tot het volkenrecht behoort, maar dat tegelijkertijd deel uitmaakt van de interne orde van de lidstaten.

De rechters van het Hof van Justitie hebben voor de

⁴⁹ *Ibid.*, 1219.

⁵⁰ Zie hieromtrent ook L.P. SÜETENS, voetnoot onder het arrest Van Gend & Loos, *R.W.* 1962-63, 1939.

motivering van hun arrest geen beroep gedaan op sommige argumenten die door zekere voorstanders van de supranationaliteit nochtans hoog worden aangeslagen, b.v. de meerderheidsprocedure die gebruikt wordt voor het nemen van bepaalde beslissingen en het bestaan van een rechterlijke macht. Wel vestigt het arrest de aandacht op de opdracht van het Hof om de eenvormigheid van de verdragsinterpretatie te verzekeren maar het spreekt niet over zijn opdracht voor "de eerbiediging (...) van dit Verdrag" te zorgen. Wellicht is dit te wijten aan de juridische beperktheid van de aan het Hof onderworpen geschillen: uiteindelijk ging het erom te bewijzen dat ook verbodsbepalingen rechtstreeks werking konden hebben en dat het communautaire recht voorrang geniet op het nationale. Wat niet in deze bewijsvoering past kon dus niet worden ingeroepen.

17. *Federale, prefederale of quasi-federale Staat.*

Of men na deze "supranationale" beschouwingen niet veeleer tot de conclusie moet komen dat de E.G. een vorm van federale staat zijn, blijft een twistvraag. Vele auteurs en o.m. RIGAUX⁵¹ wijzen erop dat er tussen de opvattingen van de federalisten en die van de voorstanders van de supranationaliteit geen grote afstand ligt. Ook R. SAINT-ESTEBEN⁵² en N. CATALANO⁵³ vestigen de aandacht op dit aspect van het classificatieprobleem. FRITZ MÜNCH⁵⁴ maakte in zijn voordracht tijdens "La semaine de Bruges 1965" slechts onderscheid tussen twee thesen: die van de internationalisten en die van de federalisten. Hetzelfde verschil maakt W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH trouwens in zijn studie in *Les Nouvelles* met dien verstande dat hij, wat door anderen het supranationaal karakter wordt genoemd, "une catégorie distincte et propre d'organisation internationale" of "un nouvel ordre juridique de droit international"⁵⁵ noemt. Hij schakelt dus de supranationale thesis uit door ze een aparte plaats in "het internationalisme" te geven.

S. NERI kent ook slechts twee categorieën: het internationaal recht en het federalisme. Het arrest 6/64 van 15 juli 1964 van het Hof van Justitie inzake Costa-Enel is volgens hem ver van een document dat pleit voor het karakter *sui generis* van de E.G.; het wordt trouwens "par plusieurs auteurs" beschouwd "comme la reconnaissance officielle du caractère 'quasi fédéral' du droit communautaire"⁵⁶. Verder houdt hij zich dan ook alleen bezig met het onderzoek naar het verschil tussen een confederatie (organisme van het internationaal recht) en een federale staat.

Dit alles bewijst nogmaals hoe moeilijk het is een

organisme dat naar de noden van een bepaalde tijd werd geboetseerd, te catalogiseren. Deze overweging belet echter niet dat de catalogisering en de discussie erover een beter begrip van de juridische aard van het organisme kan bewerkstelligen en daarom is het goed, zij het zelfs met veel voorbehoud, de studie van de verschillende "scholen" voort te zetten.

18. HALLSTEIN die als president van de uitvoerende Commissie van de E.E.G. de werking van de Gemeenschappen van dichtbij gevolgd heeft, zegt: "Elle [de E.E.G.] est déjà une entité de caractère préféderal comme on peut le prouver à partir de la structure de sa constitution"⁵⁷. Hij duidt als bepalende elementen aan: het feit dat het "juridische communautaire systeem" toepasselijk is niet alleen op de lidstaten, maar eveneens op hun ingezetenen en dat de gemeenschappen niet alleen door het recht geschapen zijn, maar dat zij een rechtsorde uitmaken die zelf recht schept en recht mag scheppen.

Belangrijk is ook wat hij zegt over de betrekkingen die bestaan tussen het nationaal en het communautaire recht: "(...) le droit communautaire et le droit des Etats membres se compénètrent. Ils embrayent l'un sur l'autre à maints égards et ils s'appliquent dans le même espace juridique de sorte que les autorités, les tribunaux et les citoyens doivent appliquer ces deux droits concurremment"⁵⁸. Deze compenetratie van twee rechtssystemen vindt men alleen in federale stelsels, beweert hij.

19. SERGIO NERI⁵⁹ meent, zoals hiervoren reeds is gezegd, dat de E.G. te vergelijken zijn met een statenbond. Alvorens hij tot dit besluit komt, onderzoekt hij echter het verschil tussen de federale staat en de statenbond.

Een belangrijk verschil ligt volgens hem in het feit, dat in tegenstelling met wat in de statenbonden gebeurt in de federale staten de juridische verhoudingen tussen de lidstaten onderling en tussen de lidstaten en het centraal gezag hun rechtsbron niet vinden in een contract of het internationaal recht, maar in een (grond)wet. Hieruit volgt o.m. dat in de algemene regel federale deelstaten zich niet, steunend op het internationaal of het contractueel recht, uit de federatie mogen terugtrekken. Hij geeft toe dat er wel federale staten kunnen bestaan waar deze terugtrekking mogelijk is, maar dit is geen geldige opwerping, meent hij, want in dit geval moet de terugtrekkingsmogelijkheid in de federale grondwet neergelegd zijn en in dit geval gebeurt zij dus niet op grond van het internationaal recht of het verdragsrecht. Dit argument is voor de voorstanders van de federale opvatting niet doorslaggevend

⁵¹ F. RIGAUX, *op. cit.*, nr. 87.

⁵² R. SAINT-ESTEBEN, *op. cit.*, blz. 27 en 28.

⁵³ N. CATALANO, *op. cit.*, blz. 19.

⁵⁴ F. MÜNCH, *op. cit.*, blz. 176.

⁵⁵ W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, "Le droit communautaire et ses rapports avec le droit national", *op. cit.*, blz. 46.

⁵⁶ S. NERI, *op. cit.*, blz. 11.

⁵⁷ W. HALLSTEIN, "La Communauté européenne, nouvel ordre juridique", *Les documents, communauté européenne*, september 1964, blz. 9.

⁵⁸ *Ibid.*, blz. 9.

⁵⁹ S. NERI, *op. cit.*, blz. 13 e.v.

want, zeggen zij, zeer vele auteurs noemen de E.G.-Verdragen wat hun inhoud betreft een echte grondwet⁶⁰ en al is de E.G.K.S. voor een duurtijd van 50 jaar opgericht, in de verdragen van Rome wordt geen enkele duur meer vastgelegd en niemand zal betwijfelen dat het de intentie van de verdragsluitende Staten was duurzame gemeenschappen in het leven te roepen.

Een federale staat, zegt NERI verder, heeft in feite een dubbele juridische basis die een rol speelt in de besluitvorming van het centraal gezag, langs de ene kant de deelstaat en langs de andere kant de burgers. De bijdrage van beide is in de federale staten wel van uiteenlopend belang, maar zonder dubbele inbreng is geen federale staat mogelijk. Ook dit argument lijkt voor de federalisten niet beslissend te zijn. Zij wijzen erop dat de Europese Gemeenschappen nog geen federale staat van het klassieke type zijn en dat men er dus al de karakteristieken niet zo volledig als in de gevestigde federale staten, in terugvindt. Toch is het duidelijk dat ook in de Europese Gemeenschappen een inbreng bestaat van de Staten en van de burgers. HALLSTEIN zegt: "Mais l'individu aussi est un sujet de droit de la communauté"⁶¹. De verdragen en het secundaire recht van de gemeenschappen scheppen rechten en plichten voor de individuele burgers. In het arrest Van Gend & Loos heeft het Hof van Justitie trouwens uitdrukkelijk verklaard dat de ingezetenen van de lidstaten "geroepen zijn mede te werken aan de arbeid dezer Gemeenschap" en dat door middel o.m. van het Europees Parlement. Het is wel zo dat deze laatste organisatorisch en functioneel nog niet van dichtbij bij de werking van de Gemeenschappen betrokken zijn, maar in dit verband wordt precies de aandacht gevestigd op het dynamisch karakter van de Europese Gemeenschappen. Hoe groot de remfactoren op dit ogenblik ook mogen wezen, toch weet een ieder dat het in de normale lijn van de ontwikkeling ligt dat vroeg of laat b.v. het Europees Parlement door de burgers van de lidstaten zal verkozen worden⁶² en een belangrijke rol zal gaan spelen.

S. NERI voert verder aan dat het E.E.G.- en het E.G.A.-Verdrag geen enkele rechtstreekse sanctie stellen voor het geval een lidstaat zijn verplichtingen niet vervult en dat de minste wijziging van de verdragen het unaniem akkoord van de lidstaten vereist. De federalisten antwoorden hierop dat, afgezien nog van de vraag of deze overwegingen determinerend zijn voor het bepalen van het karakter van de Gemeenschappen, er nochtans moet worden opgemerkt, dat het E.G.-K.S.-Verdrag wel de mogelijkheid van het nemen van sancties inhoudt en dat tot hiertoe de vaststelling van de overtreding van de verdragen door de Staten, in bijna alle gevallen voldoende is geweest om de uitvoe-

ring van de communautaire beschikkingen te verzekeren. Hoewel er niet altijd een juridische sanctie bepaald wordt, bestaat er blijkbaar toch een voldoende morele dwang om de uitvoering van de beslissingen te waarborgen.

Al de kenmerken die door bepaalde auteurs als federalistisch worden bestempeld, worden door NERI afgewezen omdat men ze alle, zij het uitzonderlijk, ook in de statenbonden terugvindt. Opmerkenswaardig is nochtans dat al deze karakteristieken samen, met hun volle gewicht in de Europese Gemeenschap terug te vinden zijn, terwijl men ze enkel uitzonderlijk en alleenstaand wel eens in statenbonden terugvindt.

20. Belangrijk is ongetwijfeld de ontleding van de juridische aard van de Europese Gemeenschap door P. PESCATORE⁶³. Zoals hiervoren reeds werd aangehaald, is hij van oordeel dat de communautaire rechtsorde ver boven de internationale rechtsorde uitstijgt omdat zij niet alleen tot doel heeft de samenwerking tussen de lidstaten te organiseren, maar ook hun integratie te bevorderen⁶⁴. Om dit te illustreren vestigt hij de aandacht op het feit dat de werking van de instellingen van het internationaal recht praktisch uitsluitend betrekking heeft op de verhouding tussen de Staten, die elk, alleen hun eigen belang zoeken te behartigen. De communautaire rechtsorde nu, heeft behalve de regeling van de relaties tussen de Staten, door de oprichting van onafhankelijke instellingen, ook een opdracht te vervullen die boven de belangen van de Staten uitstijgt: een Europees "Algemeen Welzijn"⁶⁵. De Europese instellingen zijn bovendien onafhankelijk van de nationale regeringen. Die onafhankelijkheid komt o.m. tot uiting door het feit dat er toch, zij het in beperkte mate, een parlementaire inbreng is en dat zekere beslissingen bij meerderheid kunnen genomen worden⁶⁶ zodat er een wilsvorming gebeurt in functie van het te bereiken objectief en niet alleen in functie van de belangen van de stemmende leden.

Ook als rechtsbron verschillen de Europese Verdragen grondig van gewone internationale verdragen, al nemen zij er formeel de vorm van aan⁶⁷. Zij zijn niet alleen een geheel van rechtsnormen die statisch bepaalde situaties tussen de Staten regelen en die ongewijzigd van toepassing blijven zolang zij niet met toestemming van allen en volgens de klassieke verdragsprocedure gewijzigd worden, maar zij zijn ook "la constitution d'un ensemble institutionnel qui est capable de décider et, plus que cela, de légiférer". Zij bezitten bovendien een "mécanisme d'autorégulation législative" dat het hun mogelijk maakt, als een le-

⁶⁰ W. HALLSTEIN, *op. cit.*, blz. 11.

⁶¹ *Ibid.*, blz. 8.

⁶² Art. 138, § 3, van het E.E.G.-Verdrag geeft aan de Vergadering de opdracht "ontwerpen (...) voor het houden van rechtstreekse verkiezingen" op te stellen.

⁶³ P. PESCATORE, *op. cit.*

⁶⁴ *Ibid.*, "(...) il est un droit de solidarité et un droit d'intégration", blz. 12.

⁶⁵ *Ibid.*, blz. 13.

⁶⁶ *Ibid.*, blz. 14.

⁶⁷ *Ibid.*, blz. 15.

vend wezen op de gewijzigde toestanden te reageren, zich aan te passen⁶⁸ enz.

Hetzelfde "dynamisme" vindt men trouwens terug in de jurisprudentie van het Hof van Justitie.

Ook aan het probleem van de directe werking hecht P. PESCATORE veel belang. Dat bepaalde maatregelen directe werking hebben, komt uitzonderlijk ook wel bij volkenrechtelijke normen voor, maar in de communautaire rechtsorde wordt deze procedure geïnstitutionaliseerd⁶⁹.

Dezelfde auteur beëindigt tenslotte zijn betoog door de aandacht te vestigen op de jurisdictionele oplossing die binnen de gemeenschappen aan de conflicten gegeven wordt, en die gaat van de controle door en de tussenkomst van de Commissie, via de vrijwillige arbitrage naar de uiteindelijke beslissing van het Hof van Justitie⁷⁰.

De rechtsverhoudingen waarop P. PESCATORE wijst zijn zeker niet nieuw en in feite zouden zij evengoed hun plaats gevonden hebben onder de rubriek "Het supranationaal of communautair karakter" als onder de huidige rubriek, was het niet dat Pescatore in zijn besluit, van het communautaire recht zegt: "Je crois que l'expression la plus adéquate pour le localiser, selon les coordonnées de nos concepts, serait celle du fédéralisme, non pas étatique, mais international"⁷¹. Internationaal, omdat in feite de lidstaten hun internationale rechtspersoonlijkheid zijn blijven behouden. Door dit voorbehoud tracht deze auteur de opwerping, o.m. van GANSHOF VAN DER MEERSCH, op te vangen als zou de federale orde een staatsorde ("un ordre étatique") zijn⁷². Voor PESCATORE is de Europese Gemeenschap dus een federale orde van een speciale soort.

Hier dient opgemerkt te worden, en we verwijzen naar wat onder nummer 3 gezegd werd, hoe bepaalde ogenschijnlijk ver uit elkaar liggende thesissen uiteindelijk in elkaar grijpen. GANSHOF VAN DER MEERSCH spreekt van een rechtsorde behorend tot het internationaal recht, maar van een "catégorie distincte et propre", omdat hij oog heeft voor de originaliteit van de Europese rechtsorde. P. PESCATORE spreekt van "un fédéralisme, non pas étatique, mais international", omdat hij de banden van de E.G. met het internationaal recht niet kan wegcijferen. De eerste zegt "internationaal recht" maar: "Néanmoins l'analogie entre l'organisation communautaire et un système de nature fédérale apparait fréquemment"⁷³. De laatste zegt: "fédéralisme" maar: "(...) participant, à ce nouvel en-

semble, outres les 'peuples européens', six Etats qui n'ont pas abdiqué pour autant leur personnalité"⁷⁴.

21. Dat de lidstaten niet volkomen in de Europese Gemeenschap zijn opgegaan is natuurlijk aan de meeste auteurs niet ontgaan. Dit feit is voor P. PESCATORE geen beletsel om van federalisme te spreken. Om dezelfde reden spreken anderen van een prefederalistische toestand of van "fédéralisme partiel". Voor NERI was het een van de argumenten om welk federalistisch karakter ook van de Europese Gemeenschappen te ontkennen⁷⁵. In een federalistisch systeem bezitten de deelstaten alleen nog een "personnalité morale" en geen juridische personaliteit van internationaal recht, beklemtoont hij.

22. Voor NICOLA CATALANO zijn de essentiële karaktertrekken, zowel van de E.G.K.S. als van de E.E.G. en de E.G.A. (met enkele varianten weliswaar), de overdracht van zekere bevoegdheden van de lidstaten aan de Gemeenschappen, de institutionele autonomie van de Gemeenschapsorganen, (deze laatste zijn niet alleen geroepen om door een onafhankelijk en autonoom optreden de verdragen uit te voeren en ze te doen eerbiedigen, maar zelfs om ze, binnen zekere grenzen, te vervolledigen en dit zowel op het uitvoerend en administratief als op het gerechtelijk vlak) en tenslotte, iets speciaals, het toekennen van een normatieve bevoegdheid aan de uitvoerende organen⁷⁶.

De institutionele autonomie van de gemeenschapsorganen is op zichzelf reeds voldoende om de Europese Gemeenschappen als een federalistische instelling te bestempelen, zegt CATALANO. Toch hecht hij nog meer belang aan de overdracht van bevoegdheden door de lidstaten. Het gaat hier, volgens hem, niet om een delegatie of een afstand, maar eerder om een verdeling van bevoegdheid tussen de lidstaten en de communautaire organen⁷⁷, met dien verstande nochtans dat de lidstaten in deze organen rechtstreeks of onrechtstreeks vertegenwoordigd zijn, zodat zij de uitoefening van deze overgedragen bevoegdheid, gezamenlijk blijven controleren.

Een dergelijke vorm nu van overdracht of verdeling van bevoegdheid vindt men alleen in federale staten terug⁷⁸.

Het domein waarop er verdeling van bevoegdheid gebeurt is niet zeer uitgebreid, zegt deze auteur, en daarom spreekt hij van "une structure de type fédéral; fédération certainement incomplète et partielle

⁷⁴ P. PESCATORE, *op. cit.*, blz. 26.

⁷⁵ S. NERI, *op. cit.*, blz. 39.

⁷⁶ N. CATALANO, *op. cit.*, blz. 21-23.

⁷⁷ Ook W. HALLSTEIN spreekt van "répartition de compétences" (*op. cit.*, blz. 9). Dezelfde termen worden teruggevonden bij M. LAGRANGE ("Il en résulte un partage entre les compétences devenues communautaires et les compétences demeurées nationales." (*op. cit.*, blz. 24).

⁷⁸ N. CATALANO, *op. cit.*, blz. 22.

⁶⁸ *Ibid.*, blz. 15

⁶⁹ *Ibid.*, blz. 17.

⁷⁰ *Ibid.*, blz. 18.

⁷¹ *Ibid.*, blz. 25-26.

⁷² W.J. GANSHOF VAN DER MEERSCH, *op. cit. Les Nouvelles*, nr. 168.

⁷³ *Ibid.*, nr. 53.

parce que limitée à un seul aspect (l'aspect économique) de la vie moderne"⁷⁹.

Dit besluit past hij eigenlijk toe op de E.G.K.S., maar in de volgende alinea breidt hij het ook uit tot de Gemeenschappen opgericht door de verdragen van Rome die, naar hij meent, nog verder gaan in de richting van de integratie van de lidstaten: zij verzekeren inderdaad niet alleen het vrije verkeer van de goederen binnen de gemeenschapsgrenzen, maar ook dat van de personen, de diensten en de kapitalen⁸⁰.

23. Het is natuurlijk niet mogelijk binnen het kader van dit opstel de opvattingen uiteen te zetten van alle auteurs die min of meer uitgesproken federalistische stellingen hebben verdedigd, zoals C.F. OPHÜLS, H. MOSLER, LAPIE, en zelfs in zekere mate M. LAGRANGE, die, wanneer het erom gaat de primauteit van de gemeenschapsnorm op het interne recht te bewijzen grijpt naar "la règle de droit résultant du Traité (international)", maar die verder zegt: "Si on envisage, en revanche l'ensemble des attributions de compétence opérées par les traités européens au profit des Institutions communautaires et l'usage qu'elles en font Nous pensons plutôt qu'on se trouve, à ce point de vue, en présence de deux ordres juridiques distincts,

⁷⁹ *Ibid.*, blz. 22.

⁸⁰ *Ibid.*, blz. 23.

se mouvant chacun dans sa propre sphère de compétence, comme dans un Etat fédéral"⁸¹.

24. Dit vergelijkend overzicht, dat uiteraard onvolledig is, heeft, menen wij, het probleem van de juridische aard van de Europese Gemeenschappen, zoniet verduidelijkt, dan toch gerelativeerd. Met hetzelfde juridisch feitenmateriaal als uitgangspunt komen de auteurs tot verschillende oplossingen en dit op grond van persoonlijke opvattingen over het recht in het algemeen of hun functioneel, politiek of ideologisch engagement. Dit uiteenlopen van de meningen is zeker niet tragisch op te nemen, bijzonder niet wanneer het gaat om theoretische studies met zuiver wetenschappelijke draagwijdte. Integendeel de confrontatie van de verschillende opvattingen leidt ongetwijfeld tot grotere klaarheid. Belangrijker en ook in zekere mate gevaarlijker is het, wanneer de rechterlijke macht zich van theorieën gaat bedienen om de strijd tussen particuliere belangen zijn beslag te geven, en bepaalde betwiste stellingen daardoor in zekere mate tot officiële waarheid gaat verheffen.

Edgar VAN CAUWELAERT
Professor aan het Hoger Instituut
voor Bestuurs- en Handelswetenschappen te Brussel

⁸¹ M. LAGRANGE, *op. cit.*, blz. 26.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER—25 OKTOBER 1973

Voorzitter: Baron Richard

Raadsheer-verslaggever: de h. Screvens

Eerste advocaat-generaal: de h. P. Mahaux

Advocaat: Mr. J. Dassesse

Advocaat—Machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat—Soevereine beslissing van de raad van de Orde—Intrekking—Hoger beroep—Ontvankelijk.

De raad van de Orde van advocaten is meester over het tableau en de lijst van stagiairs en beslist soeverein de machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat te verlenen.

De beslissing van raad van de Orde om de machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat in te trekken in een in tuchtzaken gewezen beslissing houdende veroordeling in de zin van art. 468 Ger.W. Er kan hoger beroep tegen worden ingesteld.

B.

Gelet op de bestreden beslissing, op 22 november 1972 door de tuchtraad van beroep van de balies van het rechtsgebied van het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 436, 437, 443, 456, 460, 461, 468 van het Gerechtelijk Wetboek, 6, 7, 9 van het huishoudelijk reglement dat de raad van de Orde van advocaten bij het Hof van beroep te Brussel in zijn zitting van 20 mei 1969 heeft vastgesteld, en 97 van de Grondwet,

doordat de bestreden beslissing het hoger beroep niet ontvankelijk verklaart dat eiseres had ingesteld tegen de beslissing van de raad van de Orde van de balie te Brussel van 22 februari 1972 waarbij de machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat wordt ingetrokken, op grond dat de schrapping van de lijst van de ere-advocaten niet voorkomt onder de verschillende tuchtsancties die door de raad van de Orde kunnen worden uitgesproken, zoals ze bij artikel 460 van het Gerechtelijk Wetboek beperkend worden vastgesteld; dat bovendien de ere-advocaten niet onderworpen zijn aan de tucht van de balie die alleen voor de leden van de Orde en voor de op de lijst van de stagiairs ingeschreven advocaten geldt; dat de raad van de Orde, door machtiging te verlenen tot het voeren van de titel van ere-advocaat, een eer toekent die onderworpen is aan de voldoening aan de voorwaarden als bepaald in het huishoudelijk reglement, zoals zulks in artikel 436, paragraaf 3, van het Gerechtelijk Wetboek is voorgeschreven; dat de beslissing die deze machtiging, in geval van niet-voldoening aan de gestelde voorwaarden, intrekt geen tuchtsanctie is doch gelijkenis vertoont met

een beslissing van administratieve aard ; dat ze dus geen "beslissing gewezen in tuchtzaken" is in de zin van artikel 468 van het Gerechtelijk Wetboek ; dat wegens de aard van de bedoelde beslissing van rechtswege geen hoger beroep mogelijk is en dat het recht om in zo'n materie hoger beroep in te stellen slechts bestaat wanneer de wet daarin voorziet,

terwijl : 1°) het niet juist is dat artikel 460 van het Ger.W. de verschillende tuchtsancties die door een raad van de Orde kunnen worden uitgesproken beperkend vaststelt ; erin slechts de tuchtsancties worden vastgesteld die alleen kunnen worden genomen tegen de advocaten die op het tableau van de Orde of op de lijst van stagiairs zijn ingeschreven ; deze maatregelen, naar hun aard zelf, niet meer van toepassing zijn op de advocaten die hun beroep niet meer uitoefenden en gemachtigd werden om de titel van ere-advocaat te voeren en de enige sanctie die deze laatsten kan treffen bestaat in de intrekking van deze machtiging door de autoriteit die ze heeft verleend, zoals dat in artikel 436, laatste lid, van het Gerechtelijk Wetboek is bepaald (inzonderheid schending van de artikelen 436, 460, 461 van het Gerechtelijk Wetboek en van artikel 6 van het huishoudelijk reglement dat de raad van de Orde van advocaten bij het Hof van beroep te Brussel in zijn zitting van 20 mei 1969 heeft vastgesteld) ;

2°) zo weliswaar de "tucht van de balie", die verbonden is met de toepassing van de sancties als bedoeld in artikel 460 van het Gerechtelijk Wetboek alleen betrekking heeft op de advocaten die op het tableau of op de lijst van stagiairs zijn ingeschreven, de met die tucht belaste autoriteit daarentegen de autoriteit is aan wie de wetgever de bevoegdheid heeft gegeven om machtiging te verlenen tot het voeren van de titel van ere-advocaat ; de aldus toegekende "eer" door de wet en het door de raad van de Orde vastgestelde reglement onderworpen is aan voorwaarden, zoals het nakomen van de regels van rechtschapenheid en kiesheid die kenmerkend zijn voor het beroep van advocaat ; aldus de beslissing die deze machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat intrekt wegens het niet-nakomen van die regels en voorwaarden, stellig een sanctie is die voor dat geval bij de wet vastgesteld en bij de reglementen van de balie geregeld is (inzonderheid schending van de artikelen 436, 437 en 443 van het Gerechtelijk Wetboek, 6, 7 en 9 van het huishoudelijk reglement dat door de raad van de Orde van advocaten bij het Hof van beroep te Brussel in zijn zitting van 20 mei 1969 is vastgesteld) ;

3°) wegens haar tuchtrechtelijk karakter, tegen de beslissing die de machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat intrekt aldus hoger beroep kan worden ingesteld, behoudens andersluidende bepalingen die in het onderhavige geval niet voorhanden zijn (schending van alle in het middel bedoelde bepalingen) ;

Overwegende dat de beslissing het hoger beroep niet ontvankelijk verklaart dat eiseres heeft ingesteld tegen de beslissing van de raad van de Orde van de balie te Brussel waarbij de machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat wordt ingetrokken ;

Overwegende dat artikel 456 van het Gerechtelijk Wetboek de raad van de Orde onder meer opdracht geeft om de beginselen van waardigheid, rechtschapenheid en kiesheid die aan het beroep van advocaat ten grondslag liggen te handhaven, om de inbreuken daarop en de tekort-

komingen tuchtrechtelijk te beteugelen of te straffen, onverminderd het optreden van de rechtbanken, indien daartoe grond bestaat ;

Overwegende dat artikel 460 van dit Wetboek de tuchtstraffen vaststelt ten aanzien van de advocaten die op het tableau of op de lijst van stagiairs zijn ingeschreven ;

Overwegende dat, hoewel de raad van de Orde meester is over het tableau en de lijst van stagiairs en soeverein beslist de machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat te verlenen, hij, krachtens artikel 436, laatste lid, van het Gerechtelijk Wetboek, de door hem verleende machtiging slechts mag intrekken "bij niet-nakoming van de regels van rechtschapenheid en kiesheid of bij niet-voldoening aan de voorwaarden voor toekenning van de titel" ; dat dit artikel ook bepaalt dat de betrokkene moet worden opgeroepen of gehoord en dat hij zich door een raadsman kan doen bijstaan ;

Dat artikel 6, laatste lid, van het op 20 mei 1969 vastgesteld huishoudelijk reglement van de balie te Brussel deze laatste bepalingen overneemt ;

Dat hieruit volgt dat de beslissing van de raad van de Orde om de machtiging tot het voeren van de titel van ere-advocaat in te trekken, in tuchtzaken is gewezen en veroordeling houdt in de zin van artikel 468 van het Gerechtelijk Wetboek ;

Dat er tegen, derhalve, hoger beroep kan worden ingesteld ;

Dat het middel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt de bestreden beslissing ;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat hierover door de feitenrechter wordt beslist ;

Verwijst de zaak naar de anders samengestelde tuchtraad van beroep van de balies van het rechtsgebied van het Hof van beroep te Brussel.

HOF VAN CASSATIE

1^e KAMER—9 NOVEMBER 1973

Voorzitter : Ridder Rutsaert

Raadsheer-verslaggever : de h. Meeùs

Advocaat-generaal : de h. Dumon

Advocaten : Mrs. A. Houtekier en A. Bayart

Hoger beroep—Akte—Opgave van de grieven—Begrif.

Wanneer de akte van hoger beroep ingevolge art. 1057, 7°, Ger.W. de opgave van de grieven moet vermelden, kan de loutere verwijzing in die akte naar de conclusie die de appellant voor de eerste rechter heeft genomen, niet gelden als opgave van de grieven tegen het door deze rechter uitgesproken vonnis.

De loutere vermelding van de in hoger beroep te nemen motieven kan evenmin als de door voormelde bepaling vereiste opgave van de grieven gelden.

Aan die bepaling wordt weliswaar voldaan zelfs als de in de akte van hoger beroep vermelde grieven ongegrond zijn, maar de akte houdt geen "opgave van de grieven" in wanneer de beschouwingen die erin worden ver-

meld, volledig vreemd zijn aan de beslissing van de eerste rechter die door de akte van hoger beroep wordt bedoeld.

Dick en Lowie t/ Mrs. Van Malleghem en Carnewal q.q.

Gelet op het bestreden arrest, op 20 juni 1972 door het Hof van Beroep te Gent gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 742, 747, 748, 862, 1042, 1057, 7°, 1063, 1064 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het arrest de door beide eisers tegen de vonnissen van faillietverklaring ingestelde beroepen ontoelaatbaar verklaart om de volgende redenen : "Wanneer, zoals ten deze de beroepsakten overeenkomstig artikel 1063 van het Gerechtelijk Wetboek de plaats, de dag en het uur van verschijning vermelden, is naar luid van artikel 1057, 7°, de opgave van de grieven op straffe van nietigheid van de akte voorgeschreven ; de appellanten (thans de eisers) werpen tevergeefs op dat de beroepsakten verwijzen naar alle vorige voor de rechtbank van koophandel genomen conclusies en "alle andere motieven en oorzaken te nemen in hoger beroep" ; de uitvoerige motieven, die in de drie beroepsakten ontwikkeld zijn, hebben uitsluitend betrekking op bevelschriften van de rechter-commissaris, meer bepaald op het gebrek aan dagtekening ; er is niets dat wijst op enige grief tegen de vonnissen van faillietverklaring zodat men onmogelijk kan uitmaken of de "vorige conclusies en alle andere oorzaken" al dan niet betrekking hebben op de vonnissen waarbij de appellanten failliet verklaard werden. Bovendien is een louter verwijzen naar conclusies die voor de eerste rechter genomen werden geen motivering. Deze laatste veronderstelt een grief tegen het vonnis, een reden waarom de partij in kwestie het met de eerste rechter niet eens is, ten onrechte zouden de appellanten opwerpen, wat zij niet eens doen, dat de belangen van de tegenpartij niet geschaad werden, die belangen werden zodanig geschaad dat de geïntimeerden door die beroepsakten helemaal misleid werden nopens de ware of minstens de beweerde strekking en draagwijdte van de beroepsakten, hetgeen hen kan belet hebben de zaak te laten behandelen bij de inleiding, overeenkomstig artikel 1066 van het Gerechtelijk Wetboek",

terwijl 1) de namens de eisers op 28 februari 1972 bij exploit van gerechtsdeurwaarder De Keyser betekende akten van beroep, gericht tegen de vonnissen van 11 februari 1972 die hen in falng stelden, uitvoerig gemotiveerd waren en derhalve voldeden aan het wettelijk vereiste dat de akten van hoger beroep de grieven van de eisers dienen te vermelden (schending van de artikelen 1057 en 1063 van het Gerechtelijk Wetboek) ; 2) het feit dat deze grieven ongegrond geoordeeld werden omdat ze pertinentie zouden missen of zouden vreemd zijn aan de zaak niet tot gevolg heeft dat deze akten van hoger beroep niet ontvankelijk zouden zijn bij gebrek aan motivering ; de motivering een formele verplichting is die door de eisers nageleefd werd en de al dan niet deugdelijkheid van de motivering geenszins de niet-ontvankelijkheid wegens zagezegd gebrek aan motivering tot gevolg heeft (schending van de artikelen 862, 1042, 1057 en 1063 van het Gerechtelijk Wetboek) ; 3) de eisers gerechtigd waren, naast de formeel in hun akten van hoger beroep vermelde grieven, enerzijds, in die akten te

verwijzen naar de in eerste aanleg genomen conclusies en, anderzijds, in regelmatig voor het hof van beroep genomen conclusies andere grieven in te roepen en te ontwikkelen en geenszins beperkt zijn tot de in de akten van hoger beroep opgegeven grieven (schending van de artikelen 742, 747, 748, 1042, 1057, 1062 en 1064 van het Gerechtelijk Wetboek) ; 4) het arrest niet antwoordt op de conclusies, waarin de eisers in uitdrukkelijke bewoordingen staande hielden dat, wat betreft de falng van eerste eiser, de betalingen niet gestaakt waren en het krediet niet wankelde daar het passiefcijfer overdreden was, er nog reserves bestonden, er geen rekening gehouden werd met gedane betalingen en schuldvergelijking, het bankkrediet slechts stopgezet werd na de falng, en wat de falng van tweede eiseres betreft, deze laatste geen handelaar was ; het door haar inschrijving in het handelsregister gerezen vermoeden weerlegd werd door het feit dat ze nooit facturen heeft opgesteld, nooit goederen gekocht of verkocht en nooit belastingen heeft betaald (schending van artikel 97 van de Grondwet) ;

Wat de eerste drie onderdelen betreft ;

Overwegende dat uit de vaststellingen van het arrest blijkt dat de Rechtbank van koophandel te Gent, op 11 februari 1972, drie vonnissen heeft geveld over zaken waarin ofwel beide eisers, ofwel één van hen, partij waren, dat het eerste vonnis betrekking had op het verzet van eiser tegen het vonnis waarbij hij failliet was verklaard, het tweede op het verzet van eiseres tegen het vonnis waarbij zij failliet was verklaard en het derde op de vordering van beide eisers strekkende tot het tenuetdoen van bevelschriften van de rechter-commissaris, en dat de eisers drie beroepsakten tegen die vonnissen hebben ingediend ;

Overwegende dat het arrest oordeelt, zonder op dat punt bekritiseerd te worden, dat de drie beroepsakten uitgaande, de eerste, van eiser alleen, de tweede, van eiseres alleen en, de derde, van beide eisers, betrekking hebben respectievelijk op het eerste, het tweede en het derde vonnis ;

Overwegende dat het arrest, waarbij de drie hogere beroepen werden samengevoegd, alleen bestreden wordt in zover het hoger beroep van eiser tegen het eerste vonnis en het hoger beroep van eiseres tegen het tweede vonnis niet werden toegelaten ;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat beide hogere beroepen tegen een vaste dag werden ingeleid en dat beide beroepsakten, wat de opgave van de grieven betreft, in gelijkkluidende bewoordingen opgesteld zijn, zoals trouwens ook de beroepsakte tegen het derde vonnis ;

Dat het arrest erop wijst dat gezegde beroepsakten, enerzijds, verwijzen naar de voor de eerste rechter genomen conclusies en naar "alle andere motieven en oorzaken te nemen in hoger beroep" en, anderzijds, grieven vermelden die uitsluitend betrekking hebben op de bevelschriften van de rechter-commissaris die het voorwerp uitmaakten van het verzet waarover het derde vonnis uitspraak deed ;

Overwegende dat, luidens artikel 1057, 7°, van het Gerechtelijk Wetboek, behoudens het geval waarin het hoger beroep bij conclusie wordt ingesteld, de akte van hoger beroep, op straffe van nietigheid, vermeldt, naar gelang van het geval, hetzij de termijn voor de verschijning, hetzij de plaats, de dag en het uur ervan en in dit geval onder opgave van de grieven ;

Overwegende dat de loutere verwijzing in de akte van hoger beroep naar de conclusie die appellant voor de eerste rechter heeft genomen niet kan gelden als opgave van de grieven tegen het door deze rechter uitgesproken vonnis ; dat de loutere vermelding van de in hoger beroep te nemen motieven evenmin kan gelden als de door voormelde bepaling vereiste opgave van de grieven ;

Overwegende dat aan gezegde wetsbepaling weliswaar wordt voldaan zelfs wanneer de in de akte van hoger beroep vermelde grieven ongegrond zijn, doch dat de akte van hoger beroep geen "opgave van de grieven" in de zin van deze wetsbepaling inhoudt wanneer de beschouwingen die erin worden vermeld, zoals ten deze, volledig vreemd zijn aan de beslissing van de eerste rechter die door de akte van hoger beroep wordt bedoeld ;

Dat de onderdelen naar recht falen ;

Wat het vierde onderdeel betreft :

Overwegende dat, nu de hogere beroepen onontvankelijk waren, het Hof van beroep zonder macht was om de beslissing van de eerste rechter te beoordelen ;

Dat derhalve het onderdeel van het middel, dat het arrest verwijt de conclusie die het aanhaalt, niet te hebben beantwoord, niet kan aangenomen worden ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;

Veroordeelt de eisers in de kosten.

RAAD VAN STATE

5e KAMER—14 DECEMBER 1973

Voorzitter : de h. Mast

Staatsraden : de hh. Baeteman en Tapie

Eerste auditeur : de h. Fortpiet

Advocaten : Mrs. Denys, Ver Berne loco Thoné, Segers loco Schöller, Putzeys, Cocle en Lebeau loco Pierson

1. Raad van State—Beroep door een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid.

2. Geneeskunst—Voor het publiek opengestelde apotheken—Koninklijke Besluiten van 9 februari 1970 en 27 oktober 1972—Onwettelijk.

1. *In algemene regel kan een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid een overheidsbehandeling niet voor de Raad van State bestrijden, tenzij die vereniging door de overheid zelf bij die handeling, of in verband met die handeling bij een regeling of een procedure door de wet of ter uitvoering van de wet ingesteld, betrokken werd.*

2. *Noch art. 4, § 3, noch enige andere bepaling van het K.B. nr. 78 van 10 november 1967 biedt een wettelijke steun voor art. 2 van het K.B. van 9 februari 1970 of voor art. 1 van het K.B. van 27 oktober 1972, in zoverre zij de oprichting, de fusie en de overbrenging van een voor het publiek opengestelde officina afhankelijk stellen van een vergunning verleend onder de door art. 3 (eerste besluit) of art. 2 (tweede besluit) gestelde voorwaarden.*

Wegens de onwettelijkheid van die essentiële bepalingen dienen beide besluiten in hun geheel vernietigd te worden.

Overwegende dat de beroepen ingeleid door de eerste vijf verzoekschriften strekken tot vernietiging van het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 betreffende de spreiding van de voor het publiek opengestelde apotheken ; dat dit besluit werd bekendgemaakt in het Belgische Staatsblad van 14 februari 1970 ;

Overwegende dat de beroepen ingeleid door de vijf laatste verzoekschriften strekken tot vernietiging van het Koninklijk Besluit van 27 oktober 1972 betreffende de spreiding van de voor het publiek opengestelde apotheken, dat het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 opheft en vervangt ; dat dit koninklijk besluit bekendgemaakt werd in het Belgisch Staatsblad van 4 november 1972 ;

Overwegende dat artikel 2, § 1, van het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 betreffende de spreiding van de voor het publiek opengestelde apotheken de oprichting van een voor het publiek opengestelde officina of de overbrenging ervan naar een andere plaats afhankelijk maakt van een vergunning die door de Koning wordt verleend, op eensluidend advies van de vestigingscommissie, waarvan sprake in artikel 6 van het besluit ; dat artikel 3, § 1, van dit besluit bepaalt dat een voor het publiek opengestelde officina alleen kan worden opgericht "indien in haar verband een vergunning werd verleend op grond van de eisen van de volksgezondheid, met inachtneming van : a) de demografische toestand van de betrokken streek, b) de geografische ligging van de betrokken streek, c) de noodzakelijkheid om een wachtdienst te organiseren, d) de gegevens die een beslissende invloed kunnen hebben op de uitoefening van normale werkzaamheden voor de gevestigde officina's, e) de verschillende vormen van aflevering van geneesmiddelen, zoals bepaald in artikel 4, § 3, van het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de geneeskunst, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en de geneeskundige commissies, meer bepaald van het geoorloofde bestaan van depots bij geneesheren en die-renartsen ;

Overwegende dat het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 genomen werd op grond van het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de geneeskunst, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en de geneeskundige commissies, meer bepaald op artikel 4, § 3, ervan ; dat dit artikel bepaalt dat de Koning, op advies van de belanghebbende organisaties, alle maatregelen kan treffen met het oog op het aanpassen van het aantal officina's, die voor het publiek mogen worden opengesteld, in functie van de vereisten van de volksgezondheid op nationaal, gewestelijk of plaatselijk vlak en rekening houdende met de verschillende vormen van terhandstelling van geneesmiddelen ;

Overwegende dat het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967 genomen werd op grond van artikel 1, 8°, a, van de Wet van 31 maart 1967 ; dat dit artikel 1, 8°, a, aan de Koning de macht verleent om, door in ministerraad overlegde besluiten, alle nuttige maatregelen te nemen teneinde "de kwaliteit der geneeskundige zorgen te bevorderen en de normale verstrekking ervan te verzekeren door een herziening en een aanpassing van de wetgeving in verband met de uitoefening van de verschillende takken van de geneeskunde" ; dat luidens artikel 3

van dezelfde wet "de machten toegekend aan de Koning verstrijken op 14 november 1967";

Overwegende dat de tegenpartij opwerpt dat verzoekster Rita Desmet op het ogenblik van het indienen van het beroep, nog niet het diploma van apotheker bezat omdat zij nog het eindexamen diende af te leggen, zodat haar belang bij een eventuele vernietiging niet actueel en niet zeker is;

Overwegende dat verzoekster Rita Desmet, ten tijde van het inleiden van haar beroep stagiair-apotheker was, dat zij met het oog op haar vestiging als apotheker te Kortrijk, in de Pater Jan Davidsstraat een gebouw heeft laten oprichten en dat zij in september 1970, bij het einde van haar stage, voornemens was aldaar een officina te openen; dat luidens artikel 2 van het bestreden besluit vanaf 14 februari 1970, datum waarop het besluit in werking trad, geen voor het publiek opengestelde officina's mogen worden opgericht indien de Koning daartoe vooraf geen vergunning heeft verleend; dat verzoekster er belang bij heeft een voor het publiek toegankelijke apothekersofficina te mogen vestigen zonder vooraf een vergunning daartoe te moeten vragen; dat haar belang ter zake actueel en zeker is en dat de voorgestelde exceptie van niet-ontvankelijkheid niet kan aangenomen worden;

Overwegende dat de tegenpartij in een tweede exceptie voorhoudt dat verzoekster Bertha De Meyer, verbonden als wetenschappelijke medewerkster aan de R.U.G. en de verzoekers Frank De Smedt en Eugène Leys als studenten-apotheker niet doen blijken dat hun belang bij een eventuele vernietiging actueel en zeker is;

Overwegende dat luidens artikel 2 van het bestreden besluit vanaf 14 februari 1970, datum waarop het besluit in werking trad, geen voor het publiek opengestelde officina mag worden opgericht, indien de Koning daartoe vooraf geen vergunning heeft verleend; dat verzoekers wanneer zij daarvoor kunnen in aanmerking komen er belang bij hebben een voor het publiek toegankelijke apothekersofficina te mogen vestigen zonder vooraf vergunning te moeten vragen; dat hun belang ter zake actueel en zeker is en de voorgestelde exceptie niet kan aangenomen worden;

Overwegende dat de tegenpartij en de tussenkomende partijen in een derde exceptie van niet-ontvankelijkheid aanvoeren dat het beroep ingeleid door de Farmaceutische Kring R.U.G. ondertekend door E. Leys niet ontvankelijk is omdat deze niet doet blijken van een zeker en actueel belang en omdat die verzoekende partij een gewone studentenvereniging is zonder rechtspersoonlijkheid en "zonder enige representativiteit";

Overwegende dat een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid in algemene regel een overheidshandeling voor de Raad van State niet kan bestrijden, tenzij die vereniging door de overheid zelf bij die handeling, of in verband met die handeling bij een regeling of een procedure door de wet of ter uitvoering van de wet ingesteld, betrokken werd;

Overwegende dat de Farmaceutische Kring R.U.G. de rechtspersoonlijkheid niet geniet; dat evenmin blijkt dat deze op enigerlei wijze bij de totstandkoming van het bestreden besluit of in dit verband bij enige regeling of procedure door de wet voorzien of ter uitvoering van de wet ingesteld betrokken werd; dat de vooropgestelde exceptie gegrond is;

Overwegende dat de tussenkomende partijen in een vierde exceptie van niet-ontvankelijkheid doen gelden, dat aangezien de verzoekende partijen hun beroep doen steunen op de onwettelijkheid van artikel 4, § 3, van het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967, betreffende de geneeskunde, dat de rechtsgrond vormt van het bestreden besluit, en aangezien binnen de gestelde termijn van zestig dagen dit artikel 4, § 3, niet werd betwist, zij de rechtmatigheid van deze bepaling thans niet meer kunnen betwisten zodat het beroep derhalve niet ontvankelijk is;

Overwegende dat deze exceptie van niet-ontvankelijkheid niet het beroep zelf doch wel een door de verzoekende partijen aangewend middel betreft; dat bij toepassing van artikel 107 van de Grondwet een besluit dat bij veronderstelling op een onwettelijke bepaling als deze van artikel 4, § 3, van het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967 is gebaseerd, om die reden vernietigbaar is, al is de termijn verstreken om de vernietiging van deze onwettelijke bepaling zelf voor de Raad van State te vorderen; dat de voorgestelde exceptie niet kan aangenomen worden;

Overwegende dat artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 27 oktober 1972 betreffende de spreiding van de voor het publiek opengestelde apotheken, de oprichting, de overbrenging of de fusie van voor het publiek opengestelde officina's onderwerpt aan een voorafgaande vergunning van de Minister die de Volksgezondheid onder zijn bevoegdheid heeft; dat krachtens artikel 2, lid 2, deze vergunning slechts verleend mag worden "op grond van de eisen van de volksgezondheid, met inachtneming van, onder meer: a) de demografische toestand van de betrokken streek; b) de geografische gegevens van de betrokken streek; c) de noodzakelijkheid om een wachtdienst te organiseren; d) de gegevens die een beslissende invloed kunnen hebben op de uitoefening van normale werkzaamheden voor de gevestigde officina's; e) de verschillende vormen van aflevering van geneesmiddelen, zoals bepaald in artikel 4, § 3, van het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de geneeskunde, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en de geneeskundige commissies, meer bepaald van het geoorloofde bestaan van depots, van geneesheren en dierenartsen alsmede van de geneesmiddelendistributie in de verzorgingsinrichtingen"; dat het als rechtsgrond in algemene bewoordingen verwijst naar het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967, betreffende de geneeskunde, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en geneeskundige commissies, zonder enig bepaald artikel aan te wijzen; dat dit bestreden Koninklijk Besluit dat op 4 november 1972 in werking is getreden, het Koninklijk Besluit van 9 november 1970 "afschafft" (artikel 15); dat overgangsmaatregelen bepalen dat de vergunning van rechtswege verworven is voor iedere apotheek die op 4 november 1972 voor het publiek is opengesteld (artikel 10), dat de organen die ingesteld werden overeenkomstig het opgeheven Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 (artikel 15) ongewijzigd blijven (artikel 14) en dat de aanvragen die werden ingediend vóór 4 november 1972 en die op die datum in behandeling zijn, worden onderzocht zoals voorgeschreven (artikel 13);

Overwegende dat het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 niet retroactief ingetrokken is en het derhalve uitwerking heeft voor de periode van zijn bestaan, zodat de

tegen dat besluit ingestelde beroepen hun voorwerp behouden ;

Overwegende dat de verzoekende partijen onder meer doen gelden zowel tegen het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 als tegen het Koninklijk Besluit van 27 oktober 1972 dat de aan de Koning door artikel 1, 8°, a, van de Wet van 31 maart 1967 toegekende machten uitsluitend mochten uitgeoefend worden om de kwaliteit der geneeskundige zorgen te bevorderen en de normale verstrekking ervan te verzekeren en dat het verbod een officina op te richten of over te brengen zonder vergunning niet aan die doeleinden beantwoordt daar de vergunning door de aangehaalde artikelen 3, § 1, van het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 en 2, lid 2, van het Koninklijk Besluit van 27 oktober 1972 afhankelijk gesteld wordt onder meer van gegevens die een beslissende invloed hebben op de uitoefening van normale werkzaamheden voor de gevestigde officina's ; dat de onwettelijkheid van die voorwaarde volgens de verzoekende partijen het door die besluiten uitgewerkte stelsel van de vergunningen op zulkdanige wijze vitiëert dat de besluiten in hun geheel dienen vernietigd te worden ;

Overwegende dat artikel 4, § 3, van het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967 betreffende de geneeskunst, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en de geneeskundige commissies bepaalt dat de Koning op advies van de belanghebbende organisaties, alle maatregelen kan treffen met het oog op het aanpassen van het aantal officina's die voor het publiek mogen worden opengesteld, in functie van de vereisten van de volksgezondheid op nationaal, gewestelijk of plaatselijk vlak en rekening houdende met de verschillende vormen van terhandstelling van geneesmiddelen ;

Overwegende dat zowel luidens artikel 2, § 1, van het eerste bestreden Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 als luidens artikel 1, van het tweede bestreden Koninklijk Besluit van 27 oktober 1972, genomen ter uitvoering van voormeld artikel 4, § 3, een voor het publiek opengestelde officina alleen mag worden opgericht, gefusioneerd met een ander of naar een andere plaats overgebracht, indien daarvoor vooraf ofwel door de Koning (eerste besluit) ofwel door de Minister (tweede besluit) vergunning werd verleend op eensluidend advies (eerste besluit) of advies (tweede besluit) van de vestigingscommissie waarvan sprake in artikel 6 (eerste besluit) en artikel 6, § 1, (tweede besluit) ; dat artikel 3, § 1, van het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 en artikel 2 van het Koninklijk Besluit van 27 oktober 1972 nader bepalen dat een voor het publiek opengestelde officina alleen kan worden opgericht indien in haar verband een vergunning werd verleend op grond van de eisen van de volksgezondheid met inachtneming onder meer van "de gegevens die een beslissende invloed kunnen hebben op de uitoefening van normale werkzaamheden van de gevestigde officina's (litt.d)";

Overwegende dat indien voormelde artikelen bepalen dat een vergunning alleen op grond van de eisen van de volksgezondheid kan worden verleend, zij nochtans inhouden dat een vergunning kan worden geweigerd op grond van gegevens die een beslissende invloed kunnen hebben op de uitoefening van de normale werkzaamheden van de gevestigde officina's ; dat een dergelijke regeling, in verband gebracht met de andere voorschriften van voormeld artikel 2, onder meer met die welke onder litt.

a) en b) voorkomen, — de demografische toestand van die betrokken streek en de geografische ligging ervan — de bescherming van de materiële belangen van de gevestigde officina's beoogt en niet alleen in functie van de vereisten van de volksgezondheid wordt getroffen zoals bepaald bij voormeld artikel 4, § 3, van het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967 ;

Overwegende derhalve dat noch artikel 2 van het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 noch artikel 1 van het Koninklijk Besluit van 27 oktober 1972, in zoverre zij de oprichting, de fusie en de overbrenging van een voor het publiek opengestelde officina afhankelijk stellen van een vergunning verleend in de door artikel 3 (eerste besluit) of door artikel 2 (tweede besluit) gestelde voorwaarden, een wettelijke steun vinden hetzij in voormeld artikel 4, § 3, hetzij in enige andere bepaling van het Koninklijk Besluit nr. 78 van 10 november 1967 ; dat het middel gegrond is ; dat ingevolge de onwettelijkheid van die essentiële bepalingen de beide besluiten in hun geheel dienen vernietigd te worden ;

Overwegende dat de beroepen ingeleid door P. Lienard, echtgenote Caillaux, door de s.v. Apotheken De Volksmacht en door Ph. Bovy, M. Herdewijn en M. Muylaert betrekking hebben op de opening van officina's door derde personen en zij het tweede besluit slechts bestrijden omdat krachtens de overgangsmaatregel van artikel 10 van het tweede besluit, die geopende officina's regelmatig zouden toegelaten blijven, wat de gegadigden toelaat te ontsnappen aan de toepassing van het Koninklijk Besluit van 9 februari 1970 ; dat de vernietiging van dit Koninklijk Besluit tot gevolg heeft dat de verzoekende partijen niet langer van het door de wet vereiste belang doen blijken ;

Besluit :

Artikel 1.

De Koninklijke Besluiten van 9 februari 1970 en 27 oktober 1972 betreffende de spreiding van de voor het publiek opengestelde apotheken zijn vernietigd.

Artikel 2.

Dit arrest zal bij uittreksel in het Belgisch Staatsblad worden bekendgemaakt.

Artikel 3.

De beroepen in de zaken A. 17.185/V-744, A. 18.889/V-739, A. 18.898/V-746 en A. 18.899/V-747 zijn verworpen.

NOOT—Zie Cass., 11 mei 1973, R.W., 1973-74, 93, met conclusie van de eerste advocaat-generaal P. MAHAUX.

ARBEIDSHOF TE BRUSSEL Afdeling Antwerpen

5e KAMER—5 NOVEMBER 1973

Voorzitter : de h. Rauws

Advocaat-generaal : de h. O. De Leye

Advocaten : Mrs. J. Stappers en J. Deprez

Arbeidsovereenkomst werklieden—Willekeurige afdanking — Begrip—Criteria—Beslissingsbevoegdheid van de werkgever.

De willekeurige afdanking bedoeld bij artikel 24ter van de Wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomst voor werklieden ressorteert onder de notie misbruik van recht.

Als criterium ter zake kan o.m. de belangenafweging gepaard aan de schuldafweging toegepast worden.

De werkgever beschikt over de beslissingbevoegdheid omtrent de maatregelen welke de goede gang van zaken in het bedrijf vereist. Deze maatregelen kunnen ook de opzegging van een werknemer inhouden mits de beslissing tot ontslag genomen wordt in het belang van de onderneming en niet ter verstrekking van enige persoonlijke genoegdoening aan de werkgever.

Antwerpse Taximaatschappij t/ X

Appellante komt in hoger beroep van het vonnis van de Arbeidsrechtbank te Antwerpen gedateerd 25 april 1973, waarbij zij wegens willekeurige afdanking veroordeeld werd tot betaling van 12.012 fr. aan huidig geïntimeerde.

Appellante stelt dat X. met een regelmatige opzeggingstermijn afgedankt werd omdat hij verwaarloosd had aan een klant voorafbetaling te vragen voor een rit naar Aalst, en inzonderheid omdat hij achteraf geweigerd heeft de niet geïnde prijs van de rit te zijnen laste te nemen.

In rechte wordt betoogd dat de eerste rechter ten onrechte geen gewag maakt van de fout van geïntimeerde met betrekking tot diens weigering de financiële aansprakelijkheid voor zijn tekortkoming te dragen,

dat de werkelijke reden van de opzegging, m.n. een dubbele inbreuk op het arbeidsreglement, werd medegedeeld,

dat het motief van de beëindiging van de arbeidsovereenkomst gelegen was in het veilig stellen van het belang van het bedrijf en niet in de wil om gedaagde in hoger beroep opzettelijk te schaden of te blameren,

dat de beslissing tot afdanking te goeder trouw genomen werd,

dat misbruik van recht onmogelijk kan bestaan in de enkele afweging van voordeel/nadeel, vermits ook bij de meest regelmatige beëindiging van de arbeidsovereenkomst de werknemer zijn betrekking verliest en dus ernstig nadeel lijdt,

dat de wetgever evenwel de bevoegdheid van de partijen om een arbeidsovereenkomst, mits naleving van voldoende opzegtermijnen, te beëindigen niet heeft afgeschaft,

dat in casu geen misbruik van recht bewezen is en de afdanking niet willekeurig was.

Gedaagde in hoger beroep stelt dat hij na 9 jaar onberispelijke dienst uit het bedrijf van de A.T.M. verwijderd werd, omdat hij nagelaten had van een zwangere vrouw een provisie te vragen,

dat zo de politiereglementen de taxichauffeurs toelaten voor verre ritten een provisie van de klant te vorderen, dit niet betekent dat daartoe een verplichting bestaat,

dat eiseres in hoger beroep uiteindelijk geen materieel nadeel leed, vermits de hoger bedoelde reizigster, bij vonnis van de Correctionele Rechtbank van 9 januari 1973, veroordeeld werd tot betaling van 1.140 fr. aan appellante.

Geïntimeerde stelt verder in rechte dat gelet op zijn dienststaat en de geringheid van de begane tekortkoming, appellante op lichtzinnige wijze tot opzegging besloten heeft,

dat appellante het opzeggingsrecht heeft afgewend van zijn sociaal en economisch doel, en dat er een wanverhouding bestaat tussen het voordeel dat de A.T.M. bekam door de uitoefening van haar opzeggingsrecht en het nadeel dat daardoor aan geïntimeerde berokkend werd,

dat bij de toepassing van de theorie van het rechtsmisbruik op het opzeggingsrecht, niet dit recht als dusdanig in betwisting staat, maar wel de motieven waarom het werd gebruikt.

Geïntimeerde vraagt het vonnis a quo in al zijn beschikkingen te bevestigen.

Nopens de werkelijke redenen waarom appellante tot opzegging van de heer X. besloot, bestaat geen betwisting.

Het argument dat de niet betaalde rit naar Aalst een zwangere vrouw betrof, is niet pertinent omdat appellante steeds betoogd heeft dat geïntimeerde zulks niet heeft medegedeeld en laatstbedoelde het tegendeel niet voorhoudt of aantoot.

Het staat vast dat geïntimeerde artikel 66 van het arbeidsreglement heeft overtreden. Dit arbeidsreglement dat, overeenkomstig de voorschriften van de Wet van 8 april 1965, met instemming van de werknemersafgevaardigden in de ondernemingsraad tot stand kwam, is bindend voor de werkgever en de werknemer (art. 4, lid 2, Wet arbeidsreglementen).

Bedoeld artikel 66 van het arbeidersreglement legt (1) de chauffeur de verplichting op voorafbetaling te eisen voor ritten over een verre afstand en (2) stelt hem aansprakelijk voor de betaling van de prijs van die ritten.

In het raam van de uitbating van een taxibedrijf is de verplichting om voorafbetaling voor verre ritten te eisen, geen onbelangrijk voorschrift. Het strekt trouwens zowel het bedrijf als de chauffeurs tot baat. Daardoor wordt ook verklaard dat én het Koninklijk Besluit van 27 juni 1969 houdende politiereglement betreffende de exploitatie van taxidiensten (art. 12, § 2, lit. b.), én de verordening op de plaatsvoertuigen van de stad Antwerpen (art. 157), expliciet de taxichauffeurs veroorloven voor lange ritten van de klant een provisie te eisen.

In onderhavige zaak onderstreept appellante dat geïntimeerde niet enkel tekortkwam aan de verplichting voorafbetaling te eisen, maar achteraf ook geweigerd heeft de financiële verantwoordelijkheid voor zijn tekortkoming te aanvaarden. Betoogd wordt dat laatstvermeld feit doorslaggevend is geweest bij het nemen van de beslissing tot beëindiging van de arbeidsovereenkomst met naleving van de wettelijke opzeggingstermijnen.

Terecht zegt de eerste rechter dat voor het vaststellen van een eventueel misbruik van recht – notie waaronder ook de willekeurige afdanking ressorteert – de belangenafweging gepaard aan de schuldafweging als criterium kan toegepast worden.

Te dien aanzien behoort vooreerst gesteld te worden dat de werkgever principieel over de beslissingsbevoegdheid beschikt omtrent de maatregelen welke voor de goede gang van zaken in de onderneming vereist zijn, en dat deze maatregelen ook het ontslag van een werknemer overeenkomstig de wettelijke voorschriften betreffende de opzeggingstermijnen kunnen inhouden.

Anderzijds dient de bedoelde beslissingsbevoegdheid aangewend te worden in het belang van de onderneming en niet ter verstrekking van enige persoonlijke genoegdoening aan de werkgever.

Met betrekking tot de betwiste opzegging die aan geïntimeerde werd betekend, vormen het algemeen belang van de onderneming, waarover in de eerste plaats de werkgever dient te oordelen en te waken, alsmede de tekortkomingen van de werknemer de factoren welke in relatie tot de vraag naar het eventueel misbruik van recht bij de uitoefening van het opzeggingsrecht, in de weegschaal dienen gelegd te worden.

Rekening houdend met alle bestanddelen van de zaak, inzonderheid ook met de aard en de omvang van het bedrijf, is het Hof, integenstelling tot de eerste rechter, van oordeel dat appellante, als werkgever, in redelijkheid en omwille van de goede gang van zaken in haar bedrijf, het besluit heeft kunnen treffen om geïntimeerde een normale wettelijke opzegging te betekenen, gelet op dezes houding ten aanzien van de dubbele verplichting die artikel 66 van het arbeidsreglement aan de chauffeurs oplegt.

Appellante heeft dienvolgens de bij de wet toegekende bevoegdheid tot opzegging niet van haar doel afgewend. De gegeven opzegging was niet willekeurig.

Op die gronden,

Gelet op de rechtsplegingsstukken,

Gehoord het gelijkkluidend advies ter openbare terechtzitting van 1 oktober 1973 gegeven door de heer O. De Leye, advocaat-generaal,

Gezien de bepalingen van de Wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken, inzonderheid de artikelen 24, 37 en 41,

Het Hof,

Recht doende op tegenspraak,
Alle andere conclusies van de hand wijzende,
Verklaart het hoger beroep ontvankelijk en gegrond,
Doet het aangevallen vonnis van de Arbeidsrechtbank te Antwerpen van 25 april 1973 teniet,
Opnieuw wijzende :
Verklaart voor recht dat gedaagde in hoger beroep, oorspronkelijk eiser, niet willekeurig afgedankt werd.

NOOT—Vorenstaand arrest hervormt Arbrb. Antwerpen, 25 april 1973, R.W., 1973-74, 326.

Zie m.b.t. het begrip willekeurige afdanking o.m. A. DE BERSAQUES, "La notion de licenciement abusif dans le contrat de travail", R.C.J.B., 1972, 213-243. Zie ook W. VAN GERVEN, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht, Algemeen Deel*, blz. 164 v.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE DENDERMONDE

3e KAMER—16 FEBRUARI 1972

Voorzitter : de h. F. Vanheule

Openbaar ministerie : de h. H. Wullus

Advocaten : Mrs. J. Van der Mynsbrugge en J. Heyvaert loco W. Van Nieuwerburgh

Koop—Onroerend goed—Vernietiging wegens benadeling—Uitgesloten bij verkoop op lijfrente—Op voorwaarde dat het om een werkelijk kanscontract gaat.

De 86-jarige eigenaar van een hoeve verkocht ze voor 100.000 fr. contant met een lijfrente van 78.000 fr. per jaar en het recht het huis te betrekken. Hij stierf zes maanden later. Zijn erfgenaam eist de vernietiging van de verkoop uit hoofde van benadeling.

Dat een verkoop zich als aleatoir voordoet, is niet voldoende om hem buiten de werkingsfeer van art. 1674 B.W. te houden: het contract moet in werkelijkheid aleatoir zijn, d.w.z. elke partij dient een gelijke kans op winst en verlies te krijgen, met dien verstande dat de definitieve uitslag slechts bekend zal zijn wanneer de onzekere gebeurtenis waarop ieder van de partijen heeft gespeculeerd, in casu het overlijden van de verkoper, zich zal voordoen.

Aangezien op het ogenblik van de verkoop met zekerheid kon gezegd worden dat de verkoper wegens zijn hoge leeftijd geen kans had om nog een ernstige prijs in de vorm van lijfrente en huisvesting te krijgen, en de opbrengst van het niet bewoonde deel voor de koper nagenoeg even groot was als de last zodat er in zijn hoofd geen kans op verlies was, kan er ten deze geen sprake zijn van een kanscontract.

Van Remoortel t/ Van Remoortel

I. De eis bij exploit van 19 augustus 1969 ten verzoeken van Jan Jozef Van Remoortel ingeleid, strekt tot ontbinding van de verkoop verleden voor notaris K. Verstraeten te Vrasene wegens het niet eerbiedigen door verweerders van het recht van bewoning dat eiser zich had voorbehouden en tevens tot vernietiging van bedoeld contract wegens benadeling voor meer dan zeven twaalfden, dit alles te vermeerderen met 200.000 fr. voor herstel van materiële en morele schade.

De eiser op 3 september 1969 overleden zijnde, werd het geding door zijn algemene legataris en diens echtgenoot hervat bij akte van 18 maart 1971.

De vordering werd behoorlijk ingeschreven ten kantore van hypotheeken zodat op dat stuk de eis ontvankelijk voorkomt.

II. Het komt aangewezen voor eerst de vordering strekkend tot vernietiging van de koop uit hoofde van benadeling te beslechten om nadien, voor het geval dit middel niet mocht opgaan, de vraag tot ontbinding van het contract wegens niet-eerbiedigen van een voorwaarde te onderzoeken.

Op 22 maart 1969 verkocht Jan Jozef Van Remoortel zijn hoeve, bestaande uit een woonhuis, aanhorigheden, boomgaard en grond, gelegen te Vrasene aan de Provinciale baan nr. 21, voor de prijs van 100.000 fr. in kapitaal met een jaarlijkse lijfrente van 78.000 fr. en een recht van bewoning ten voordele van de verkoper, met dien verstande dat ingeval de verkoper besluit het eigendom te verlaten en elders te gaan wonen waar hij voor zijn levensonderhoud een pensioengeld per dag of per maand zal moeten betalen, de rente verhoogd zal worden met 10 % indien het pensioengeld door de verkoper te betalen ook met 10 % stijgt.

Om buiten het toepassingsveld van art. 1674 e.v. B.W. te vallen is het niet voldoende dat een verkoop zich als aleatoir voordoet, maar moet dit contract in werkelijkheid een aleatoir karakter bezitten: elk van de partijen dient een gelijke kans op winst en verlies te krijgen, met dien verstande dat de definitieve uitslag slechts zal gekend zijn

wanneer de onzekere gebeurtenis waarop ieder van de partijen heeft gespeculeerd, in casu het overlijden van de verkoper, zich zal voordoen (Cass. fr., 30 mei 1933, *D.H.*, 1933, 329; Jean Deprez, "La lésion dans le contrats aléatoires", *Rev. Trim. Dr. Civ.*, 1955, 2).

Zodra dit evenwicht tussen de kansen in hoofde van elk van de partijen verbroken is, verliest de overeenkomst haar aleatoir karakter vermits een van de partijen, wat er ook gebeure, steeds zeker is te winnen terwijl de andere alleen maar kans heeft te verliezen; zulk contract verliest zijn speculatief karakter en valt dan ook onder de sanctie van nietigheid wegens benadeling voor meer dan zeven twaalfden (Jean Deprez, *o.c.*, blz. 19).

Rechtsleer en rechtspraak gaan nog verder door voor te houden dat zodra is komen vast te staan dat de verkoper om zo te zeggen geen enkele kans op winst heeft en de prijs die in werkelijkheid betaald werd, derisoir blijkt te zijn, er van geen echte prijs meer sprake kan zijn en de verkoop nietig moet verklaard worden wegens gebrek aan een reële prijs (*o.c.*, blz. 25, nr. 22 e.v.).

Op het ogenblik dat het litigieus contract werd gesloten was de verkoper, geboren op 15 juni 1882, bijna 87 jaar oud; hij overleed amper zes maanden na het ondertekenen van de overeenkomst. Gelet op de hoge ouderdom van de verkoper kon op het ogenblik van de overeenkomst met zekerheid gezegd worden dat deze geen kans had nog een ernstige prijs in de vorm van lijfrente en recht van bewoning van zijn goed te krijgen (Savatier onder *Civ.*, 27 dec. 1938, *D.P.*, 1939, I, 81; J. Van Houtte, "La rescision des ventes aléatoires pour cause de lésion", *R.P.N.*, 1935, 166; Jean Deprez, *o.c.*, nrs. 15 en 16 vooral blz. 19).

Daarbij komt nog dat uit de overgelegde stukken blijkt dat de koper zich onmiddellijk na het sluiten van de koop met een brouwerij in verbinding heeft gesteld om, behoudens het huis waarop ten voordele van de verkoper een recht van bewoning was gevestigd, een groot deel van het verkochte erf te verhuren en dit contract daadwerkelijk gesloten werd (zie de conclusie van verweerders van 1 juni 1971, alsmede de brief van verweerder van 22 juni 1969 en het antwoord van Brouwerij van Ghlin N.V. van 26 juni 1969).

Indien mocht komen vast te staan dat de huurgelden nagenoeg de maandelijks te betalen rente van 4.500 fr. zou dekken zodat de opbrengst van het verkochte goed om zo te zeggen even groot was al de te dragen last, kan er zeker geen sprake meer zijn van kans op verlies in hoofde van de koper (Cass. fr., 28 februari 1951, *Bull. Arr. Cass.*, 1951, 64; Deprez, *o.c.*, blz. 16 en 17).

Eiseres beweert in haar conclusie dat de huurprijs 66.000 fr. per jaar bedroeg; haar bewering wordt door verweerders niet tegengesproken; er bestaat een sterk vermoeden dat gemeld cijfer met de werkelijkheid overeenstemt daar uit de niet confidentiële brief van 27 augustus 1969, door de raadsman van eiseres aan die van verweerders gericht, blijkt dat eerstbedoelde advocaat kennis heeft gekregen van het tussen verweerders en de brouwerij gesloten huurceel.

Gelet op de hoge ouderdom van de verkoper en de opbrengst van het verkochte goed ten voordele van de koper, kan er in de gegeven omstandigheden, geen sprake zijn van een kanscontract en valt de geïncrimineerde verkoop onder de toepassing van de sanctie wegens benadeling voor meer dan zeven twaalfden.

Deze vordering werd ingeleid binnen twee jaren te rekenen van de dag van de koop.

Ten einde te voldoen aan de bij artikel 1677 B.W. gestelde voorwaarden verwijst eiseres naar de verkoop op 20 februari 1967 van een hofstede gelegen aan dezelfde straat met een totale oppervlakte van 32 a. 33 ca. voor de prijs van 1.000.000 fr.; het goed in kwestie heeft een totale oppervlakte van 50 a. 20 ca.; dit feit lijkt waarschijnlijk genoeg en gewichtig genoeg te zijn om het bestaan van de benadeling te laten vermoeden.

Daar de rechtbank niet vermag *de plano* de vernietiging wegens benadeling uit te spreken (art. 1678 B.W.; Cass., 5 december 1935, *Pas.*, 1936, I, 76) dienen er drie deskundigen aangesteld ten einde het onroerende goed te schatten volgens zijn staat en waarde op het ogenblik van de koop.

(...)

VREDEGERECHT TE GENT

7^e KANTON—11 DECEMBER 1972

Rechter: de h. C. Van Malderen

Advocaten: Mrs. Fr. Thomas loco R. de Ryke en M. Windey

Onrechtmatige daad—Aansprakelijkheid—Fout bedreven door de vuilophaaldienst—Televisietoestel zorgvuldig verpakt in een kartonnen doos en op enkele meters afstand van de vuilnisbakken staande, als huisvuil opgeladen.

Het is niet abnormaal dat de bewoner van een dorp vóór zijn woning tijdelijk een grote doos op het trottoir laat staan; de bewoners van een dorp veroorloven zich normaal deze vrijheid die als een doodgewone handeling moet worden beschouwd waarin geen fout schuilt. Van de werklieden van de vuilophaaldienst mag worden verwacht dat zij, zij het zeer oppervlakkig maar toch voldoende nauwkeurig om zekerheid te hebben, nagaan of een op een trottoir dichtbij een woning staand pak wel degelijk vuilnis bevat. Zij hebben geen vrijbrief om welk pak ook, zwaar of licht, goed of niet goed verpakt, van een trottoir weg te nemen en zonder enige controle ongestoord in hun vuilniswagen te kippen.

De Witte t/ De Bree

Overwegende dat de vordering strekt tot veroordeling van verweerder om aan eiser een som van 18.634 frank te betalen, vermeerderd met de vergoedende en de gerechtelijke intresten, eis aldus uitgebreid in de laatste conclusie van eiser;

1. *De verantwoordelijkheid voor de vernietiging van een televisietoestel*

Overwegende dat eiser op 13 mei 1971, omstreeks 13.15 u., een goed toegeplakte nieuwe kartonnen doos met een televisietoestel erin ontving van de besteldienst van de N.M.B.S. en ze tijdelijk, rond het tijdstip waarop het huisvuil opgehaald werd, onder het winkelvenster en bij de winkel deur op het trottoir liet staan, omdat zijn echtgenote juist de winkel schoonmaakte; dat deze doos aldaar meegenomen werd door de werklieden van verweer-

der, in de vuilniswagen werd gekipt, om later teruggevonden te worden op de vuilnisbelt van Middelburg met een vernield televisietoestel erin ;

Overwegende dat die doos ongeveer een kwartier onbewaakt gestaan heeft, te weten gedurende de tijd dat de echtgenote van eiser haar kind naar de dichtbijgelegen school vergezelde ; dat in die tussentijd het ophalen van het huisvuil gebeurde ;

Overwegende dat verweerder aanvoert dat zijn werklieden geen enkele fout bedreven daar ze in de mening verkeerden een toegelaten vuilnisrecipiënt, in de vorm van een kartonnen doos, op de openbare weg staande, mede te nemen, maar alle verantwoordelijkheid ten laste van eiser legt nu hij, op een door hem gekende dag dat het huisvuil opgehaald wordt, een verregaande onvoorzichtigheid kan begaan hebben door een waardevol stuk in de nabijheid van vuilnisrecipiënten te laten staan, vooral als hij de gewoonte heeft, als elektricien, elektriciteitsafval in kartonnen pakken met het gewoon huisvuil mede te geven ;

Overwegende dat de gebeurlijk door eiser begane fout niet die van de werklieden van verweerder verschoont ;

Overwegende dat het niet abnormaal is dat een handelaar, of wie ook, in een gemeente als St.-Martens-Latem voor zijn woning tijdelijk een grote doos laat staan, behoudens dan het gevaar dat zij zou kunnen toevallig of kwaadwillig beschadigd worden met gehele of gedeeltelijke vernieling van de inhoud of zou kunnen gestolen worden, wat al minder waarschijnlijk is in volle dorpskom en vooral als het een zwaar stuk betreft ; dat deze vrijheid die de bewoners van een dorp zich veroorloven zeer normaal is en dan ook als een doorgewone handeling moet worden beschouwd waarin geen fout schuilt ;

Overwegende dat verweerder de overeenkomst tussen hemzelf en de Intercommunale Vereniging "Schelde en Leie" overlegt waaruit blijkt dat, naast de gewone recipiënten - wat dan standaardvuilnisemmers zijn - bepaalde voorwerpen die "wegens hun omvang niet in de recipiënten kunnen geborgen worden, goed samengepakt tot een bundeltje van niet meer dan 1 meter lengte en 0.50 meter diameter" naast de recipiënten mogen geplaatst worden en zullen meegenomen worden, zodat hij voorhoudt dat elk pak dat in de nabijheid van de gewone vuilnisrecipiënten wordt aangetroffen en dat gelijkenis vertoont met een samengepakt gelegenheidsvuilnisrecipiënt door zijn werklieden foutloos kan meegenomen worden ;

Overwegende dat deze stelling te ver gaat ;

Overwegende dat het minste dat men van de werklieden van de ophaaldienst van vuilnis mag verwachten is dat zij, zij het zeer oppervlakkig maar toch voldoende nauwkeurig om zekerheid te hebben, nagaan of een op een trottoir, dichtbij een woning staande pak, wel degelijk vuilnis of afval bevat ; dat de werklieden geen vrijbrief hebben om welk pak ook, zwaar of licht, goed of niet goed verpakt, van een trottoir weg te nemen en zonder enige controle ongestoord in hun vuilniswagen te kippen ;

Overwegende moeilijk kan betwist worden dat er, zelfs indien eiser af en toe elektriciteitsafval in kartonnen verpakking met de vuilnis meegaf, een zeer groot onmiddellijk op te merken verschil bestaat tussen een gewoon weggeefvuilnispak en een zorgvuldig dichtgeplakte doos, al is deze dan ook met een koord gesloten, maar dan ongetwijfeld op een zorgvuldige en door de N.M.B.S. besteldienst toegelaten wijze ; dat er overigens een even groot

verschil bestaat tussen normaal licht wegende elektriciteitsafval en een zware doos met een televisietoestel zodat de normale aandacht van de werklieden niet kon worden verschalkt ;

Overwegende dat verweerder betwist dat de werklieden zouden gearzeld hebben al dan niet de doos open te maken om de inhoud te controleren, omdat, zo er van openen gesproken werd het alleen was om na te gaan of het mogelijk was het pak in zijn geheel in de vuilniswagen te krijgen ofwel of de inhoud ervan moest verspreid worden ; dat hij hierin gelijk heeft aangezien niets anders uit het strafdossier blijkt, maar dit juist bewijst dat zijn aangestelden zonder de minste controle een gave en ongeschonden nieuwe kartonnen doos voor een vuilnispak hebben aangezien, wat juist de fout is ;

Overwegende dat zelfs indien verweerder zou doen gelden dat de doos niet op zes meter van de gewone vuilnisrecipiënten stond, zij er niettemin minstens twee meter van verwijderd stond, wat toch ook de aandacht moest trekken aangezien de in pakken verpakte vuilnisvoorwerpen normaal onmiddellijk naast de recipiënten staan ;

Overwegende dat ten slotte het getuigenis van een rechtover wonende buurvrouw die de doos zag opladen en die dacht dat het een doos met oude T.L.-Lampen was, nietszeggend is aangezien men toch van die dame niet kan verwachten dat zij zou hebben vermoed dat de doos die zij zag opladen een nieuw televisietoestel inhield, nu zij dan toch op enkele tientallen meter afstand het gebeuren gadesloeg ;

Overwegende dat eiser geen risico geschapen heeft waardoor hij medeverantwoordelijk zou kunnen worden, maar gewoon slachtoffer werd van een nalatigheid van de werklieden van verweerder die hun zwaar beroep toch met een minimum van omzichtigheid moeten uitoefenen ;

Overwegende dat de vordering in zover ze strekt tot vergoeding van de 18.364 frank voor het televisietoestel gegrond is ;

2. De som van 300 frank voor het wegvoeren van een recipiënt

Overwegende dat eiser zijn vordering uitbreidt met een nieuwe vordering van 300 frank, zijnde de waarde van een vuilnisrecipiënt die op 28 september 1972 door de aangestelden van verweerder met de vuilnis in de wagen werd meegevoerd ;

Overwegende dat deze nieuwe vordering niet beantwoordt aan het voorschrift van ontvankelijkheid van artikel 807 van het Gerechtelijk Wetboek, nu de conclusie waarin zij gesteld wordt niet berust op een feit of een akte in de dagvaarding aangevoerd.

(...)

NOOT—Vonnis bevestigd in dezelfde bewoordingen door Rb. Gent, 14 december 1973.

RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Hof van Cassatie (3e Kamer), 28 maart 1973

Werkloosheid—Recht op uitkeringen—Lichamelijke ongeschiktheid—Onbeschikbaarheid voor de algemene arbeidsmarkt.

Verweerster, die aan de directeur van het gewestelijk bureau van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening verklaard

had, dat zij van haar dokter niet meer bij Ford Genk mocht gaan werken, dat zij volledige rust moest nemen en dat zij van hem voorlopig nergens mocht gaan werken, werd van het genot van de werkloosheidsvergoedingen uitgesloten op grond dat zij volgens haar eigen verklaring voor de algemene arbeidsmarkt onbeschikbaar was.

Het vonnis van de eerste rechter bevestigend dat die beslissing vernietigde, oordeelde het arbeidshof, dat de directeur verweerster ingevolge haar verklaring aan een geneeskundig onderzoek had moeten onderwerpen, zodat eventueel art. 142, § 1, van het K.B. van 20 december 1963 had kunnen toegepast worden.

Op cassatieberoep van de Rijksdienst wordt het arrest van het arbeidshof vernietigd :

"Overwegende dat het bestreden arrest [Arbh. Luik, afd. Hasselt, 28 oktober 1971] vaststelt dat verweerster een dienstbetrekking die haar werd aangeboden, geweigerd heeft en (op 13 oktober 1970) verklaard heeft 'dat zij volledig rust moest nemen en van haar geneesheer voorlopig nergens mocht gaan werken'; dat niet betwist wordt dat verweerster door deze verklaring zodanig voorbehoud voor de hervatting van de arbeid heeft gemaakt, dat zij onbeschikbaar werd voor de algemene arbeidsmarkt ;

"Overwegende dat naar luid van artikel 133, lid 4, van het Koninklijk Besluit van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid, de werkloze die zulkdanig voorbehoud maakt, geacht wordt niet bereid te zijn een passende dienstbetrekking te aanvaarden en het recht op uitkering hem om die reden wordt ontzegd ;

"Overwegende dat weliswaar artikel 142, § 1, van hetzelfde koninklijk besluit aan de directeur van het gewestelijk bureau van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening oplegt het advies in te winnen van de door het bureau aangewezen geneesheer, alvorens de werknemer te beschouwen als ongeschikt tot werken in de zin van de wetgeving inzake verplichte ziekte- en invaliditeitsverzekering ; dat ook artikel 38 van het Ministerieel Besluit van 4 juni 1964 inzake werkloosheid voorschrijft de werknemer die verklaart dat hij lichamelijk niet geschikt is om een dienstbetrekking te vervullen, zo spoedig mogelijk te onderwerpen aan het medisch onderzoek van de geneesheer aangewezen door het gewestelijk bureau ;

"Dat de bepalingen van de genoemde artikelen 142 en 38 evenwel geen toepassing vinden, wanneer aan de werkloze het recht op werkloosheid wordt ontzegd krachtens artikel 133, lid 4, van het Koninklijk Besluit van 20 december 1963 om de reden dat hij, ingevolge zijn verklaring wegens arbeidsongeschiktheid om het even welke dienstbetrekking niet te kunnen aanvaarden, onbeschikbaar voor de algemene arbeidsmarkt is."

(Voorzitter : de h. Wauters—Raadsheer-verslaggever : de h. Janssens—Advocaat-generaal : de h. Lenaerts—Advocaten : Mrs. H. Simont en G. Van Hecke—In de zaak : Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening t/ Vaes).

Hof van Cassatie (2e Kamer), 9 oktober 1973

Verzekering—Verplichte verzekering inzake motorrijtuigen—Niet aan de benadeelde tegenstelbare excepties—Begrip—Garagehoudersclausule die de dekking van sportwagens uitsluit.

Gedagvaard tot gedwongen tussenkomst in een geding tussen de burgerlijke partij en de beklagde, haar verzekerde, wierp de verzekeringsmaatschappij op dat de polis, luidens de "clausule garagehouder", een autorijtuig van welk merk of welke vorm ook, sportwagens uitgezonderd, met een maximum cylinderinhoud van 2000 cc. dekte, en dat, nu het rijtuig waarmee de aanrijding veroorzaakt werd een sportwagen was, het uit de dekking uitgesloten was.

Rechtdoende in hoger beroep besliste de correctionele rechtbank (Rb. Gent, 15 maart 1973) dat er wel een verzekeringscontract bestond, maar met een beperkende clausule, en dat mitsdien de opwerping van de verzekeraar een niet aan de benadeelde tegenstelbare exceptie was, die eventueel slechts later in een procedure tussen verzekeraar en verzekerde diende onderzocht te worden.

In de lijn van zijn vroegere rechtspraak (zie Cass., 29 februari 1972, *Pas.*, 1972, I, 595 ; 1 oktober 1971, *Pas.*, 1971, I, 113 ; 9 november 1970, *R.W.*, 1970-71, 1415) beslist het Hof :

"Overwegende dat het bestreden vonnis, zonder te onderzoeken of bedoeld rijtuig al dan niet een sportwagen was, beslist dat eiseres ertoe gehouden is de door tweede verweerder geleden schade te vergoeden omdat de clausule, waarop eiseres zich beroept, een 'exceptie' uitmaakt welke, ingevolge artikel 11 van de Wet van 1 juli 1956, door de verzekeraar aan de benadeelde niet mag tegengeworpen worden ;

"Maar overwegende dat de uit de verzekeringsovereenkomst voortvloeiende excepties, welke op grond van evenbedoeld artikel door de verzekeraar aan de benadeelde niet kunnen tegengeworpen worden, die zijn welke de verzekeraar op een bestaande verzekering kan gronden om ontslagen te worden van zijn verplichtingen jegens de verzekeringnemer, maar niet die welke het bestaan zelf van de overeenkomst of, zoals ten deze, haar draagwijdte en de dekking van het risico betreffen ;

"Dat immers het eigen recht dat artikel 6 van voormelde wet ten voordele van de benadeelde tegen de verzekeraar instelt, niet afhangt van het bestaan van om het even welke verzekering, maar van een verzekering welke het betwiste risico dekt ;

"Overwegende mitsdien dat door aan de hogervermelde 'garagehoudersclausule' de draagwijdte van een exceptie toe te kennen in de zin van artikel 11 van de Wet van 1 juli 1956, het vonnis de bewijskracht en de bindende kracht van het verzekeringscontract miskent en de artikelen 6 en 11 van de Wet van 1 juli 1956 schendt."

(Voorzitter-verslaggever : de h. Naulaerts—Advocaat-generaal : de h. Krings—Advocaat : Mr. Van Bruaene—In de zaak : De Vaderlandse t/ Lievens en Verschuere).

Arbh. Gent (1e Kamer), 18 januari 1973

Deskundige—Benoeming door de eerste rechter—Wraking in hoger beroep—Onbevoegdheid van het Hof.

Daar de arbeidsongevallenverzekeraar, beweerend dat een orthopedisch apparaat niet nodig was, de bijkomende vergoeding voor vernieuwing en reparatie hiervan weigerde, had de eerste rechter een deskundige benoemd. Het Arbeidshof verklaart zich onbevoegd om kennis te nemen van het middel van wraking en verwijst de zaak terug naar de eerste rechter :

"Overwegende dat appellante de noodwendigheid van het deskundig onderzoek niet betwist ; dat haar hoger beroep er enkel toe strekt de door de eerste rechter aangestelde deskundige te doen vervangen, daar deze geneesheer, naar zij beweert 'de gewoonte heeft op te treden voor een vakbond die normaliter de belangen van slachtoffers van arbeidsongevallen behartigt, en aldus zeer regelmatig voor de rechtbanken uitsluitend als haar tegenpartij fungeert' ;

"Overwegende dat zij zich in dit verband op de artikelen 966 en 828, 1°, 8° en 11°, Ger.W. beroept ;

"Overwegende dat uit de formulering van haar grieven in haar verzoekschrift tot hoger beroep en in haar voor het hof genomen conclusie blijkt, dat de door haar in hoger beroep aangevoerde middelen de 'middelen van wraking' van de deskundige zijn waarvan gewag wordt gemaakt in art. 970 Ger.W. ;

"Overwegende dat dit artikel bepaalt dat de partij die deze middelen wil aanvoeren 'ze moet voordragen in een verzoekschrift aan de rechter die de deskundige heeft aangewezen' ;

"Overwegende dat de rechter die in het onderworpen geval de deskundige heeft aangewezen, de arbeidsrechtbank te Gent, afdeling Gent, eerste kamer, is ; dat het hof in de huidige stand van het geding niet bevoegd is om van de bedoelde middelen kennis te nemen."

(Voorzitter : de h. J. Lefèvre—Eerste advocaat-generaal : de h. V. Vandermeersch—Advocaat : Mr. C. Van de Putte loco F. Fazzi-De Clercq).

Arbh. Gent, Afd. Brugge (6e Kamer), 8 februari 1973

Werkloosheid—Onvrijwillige werkloosheid—Beëindiging van de arbeidsovereenkomst door onderling akkoord.

Appellant was op 1 april 1972, naar hij beweert om uit de werkloosheid te geraken, in dienst van X getreden. Op 12 april maakten beide partijen wederzijds een einde aan het arbeidscontract. Omdat de daarop volgende werkloosheid niet onvrijwillig was (art. 126 van het K.B. van 20 december 1963), sloot de directeur van het gewestelijk bureau hem uit van het recht op werkloosheidsvergoedingen. Het vonnis van de arbeidsrechtbank dat die beslissing bekrachtigde, wordt door het Arbeidshof hervormd :

"Zowel de directeur van het gewestelijk bureau als de eerste rechter hebben uit het oog verloren dat de opzeggingsvergoeding of de schadevergoeding wegens beëindiging van de arbeidsovereenkomst slechts verschuldigd zijn in het eerste geval als eenzijdig aan het contract een einde wordt gemaakt en in het tweede geval als contractbreuk wordt gepleegd door een van de partijen.

"In het geval van appellant gaat het niet om een eenzijdige, doch om een wederzijdse beëindiging van de arbeidsovereenkomst.

"Wat door wederzijdse toestemming ontstond, kan op dezelfde manier ontbonden worden. Er is geen wet die de partijen belet de arbeidsverhoudingen stop te zetten. Daartoe is van niemand enige toestemming vereist, ook geen administratieve.

"Een onderling akkoord om de overeenkomst te beëindigen kan slechts ongedaan worden gemaakt door de rechter wanneer hij vaststelt dat deze overeenkomst onder morele dwang tot stand kwam (W.R. Beroep Brugge, 24 april 1964, *T.Soc.R.*, 1965, 65, met noot van R. VAN DE PUT).

"Uit deze overwegingen vloeit voort dat de directeur van het gewestelijk bureau verkeerdelijk heeft geoordeeld dat door de werkgever een opzeggingsvergoeding of schadevergoeding verschuldigd was, want deze vergoedingen zijn slechts verschuldigd in geval van eenzijdige beëindiging van het contract.

"In het geval van appellant is art. 126 van het K.B. van 20 december 1963 betreffende arbeidsvoorziening en werkloosheid niet toepasselijk.

"Nu rijst nog de vraag of het hier niet om een vrijwillige werkverlating gaat en of art. 134, 1°, van voornoemd besluit (werkverlating zonder wettige reden) niet moet toegepast worden.

"Hier dient opgemerkt te worden dat, hoewel de directeur van het gewestelijk bureau deze mogelijkheid verwaarloost, de elementen van het dossier duidelijk wijzen op de onbekwaamheid van appellant om het hem opgelegde werk uit te voeren, zodat hij wel degelijk een reden had om het werk te verlaten, zij het met toestemming van zijn werkgever."

(Voorzitter : de h. Wijnants—Substituut-generaal : de h. De Saeger—Advocaat : Mr. C. Deduytsche—In de zaak : De Baecke t/ R.V.A.).

NIEUW RECHT OP KOMST

Toezending van procedurestukken

Ingevolge verschillende artikelen van het Gerechtelijk Wetboek dienen procedurestukken zoals het proces-verbaal van een getuigenverhoor, de woordelijke opname van een getuigenverhoor, het deskundig verslag en de staat van erelonen en kosten van de deskundigen, door de zorgen der griffie toegezonden te worden aan de partijen. Deze toezending is niet voorzien aan de advocaten en dit leidt voorzeker dikwijls tot praktische moeilijkheden om reden de partijen verwaarlozen deze stukken aan raadslieden over te maken.

Bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers werd een interessant wetsvoorstel ingediend tot aanvulling van de artikelen 947, 951, 952 en 983 van het Gerechtelijk Wetboek met de bedoeling dat in de toekomst deze procedurestukken zouden toegezonden worden niet meer aan de partijen doch wel aan hun advocaten. Enkel wanneer een partij geen advocaat heeft aangesteld zou zij rechtstreeks de stukken ontvangen.

Namens de commissie van justitie werd er over dit wetsvoorstel thans verslag uitgebracht door de heer F. Baert. In de commissie rees het bezwaar dat het mogelijk is dat een advocaat in de loop van de procedure ophoudt de raadsman te zijn. Daarom werd uiteindelijk besloten dat de bedoelde procedurestukken zowel aan de partij als aan de advocaat zouden gestuurd worden. Het aldus gewijzigde voorstel werd éénparig aangenomen (zie *Parl. Besch., Kamer, 1973-74, nr. 280*).

Laten wij hopen dat het spoedig wet worde.

MEDEDELINGEN EN BERICHTEN

Advies van de Vrederechtersbond inzake Familierechtbanken

Het familierecht is lang onveranderd gebleven maar nu worden er belangrijke doctrinale en wettelijke wijzigingen voorgesteld. De sociologische evolutie tast niet alleen het begrip gezin aan, maar ook de instelling van het huwelijk, de staat en de bekwaamheid van de personen en hun patrimoniale gevolgen, en de toestand van de minderjarigen.

Langzaam ontdoet het Burgerlijk Wetboek zich van de negentiende eeuwse opvattingen en de wetgever begint nu pas met een noodzakelijke aanpassing.

Ook in de procedure stellen zich parallelle vragen en de Wet Jeugdbescherming van 1965 alsook het Gerechtelijk Wetboek van 1967 brengen een eerste oplossing¹.

Het wetsvoorstel Barbeaux stelt voor de bevoegdheden inzake familierecht te bundelen in een enkel nieuw rechtscollege dat in elk arrondissement autonoom naast de Rechtbank van Eerste Aanleg zou werken.

Tegen deze opvatting kan men verscheidene opwerpingen maken.

1. Het centraliseren van de familiaangelegenheden in een autonome arrondissementsrechtbank plaatst deze rechtbank voor een onmogelijke taak, scheidt een eenzijdige jurisprudentie los van de andere en gaat de weg op van technocratische oplossingen voor familieproblemen, hetgeen indruist tegen het advies van alle specialisten (Conferentie van de Eu-

¹ Reeds geruime tijd werd door de Vrederechters van het land aandacht geschonken aan het probleem van de versnippering van de bevoegdheden inzake familiaangelegenheden. Cfr. onder meer Congres Oudenaarde 1972 - Congres Sint-Hubert 1973 - *J.T.*, 1972, 581 - *T.Vred.*, 1972, 321.

ropese ministers die de familie in hun bevoegdheid hebben – Nice, september 1973).

2. Procureur-generaal Matthijs, in zijn mecuriale van september 1972, deed ook opmerken dat het oprichten van een vierde rechtbank de verwarring zou verhogen, de rol van de bestaande rechtbanken zou aantasten en het principe van de eenheid van jurisdictie, dat de hoeksteen is van de gerechtelijke hervorming, zou vernietigen.

3. Eigenlijk is het voorstel loodrecht in strijd met de bekommernis vervat in de Koninklijke Verklaring van 25 november 1970 en in de memorie van toelichting van het Gerechtelijk Wetboek: de afstand tussen de rechter en de rechtzoekende te verminderen en de samenspraak te vergemakkelijken.

Er wordt nu met reden getracht het gerecht meer "mense-lijk" te maken en de problemen van de mannen en de vrouwen, die beroep doen op het juridisch apparaat, beter te individualiseren. Door een centraliserend organisme op te richten is het niet mogelijk bij hen de onverkwikkelijke indruk weg te cijferen dat zij onverbiddelijk door een naamloos juridisch stelsel verbrijzeld worden, eens zij de vinger in het raderwerk steken.

Het is misschien goed dat zekere bevoegdheden beter zouden afgebakend worden, maar dan moet dit gebeuren in het kader van de grote principes van de gerechtelijke organisatie en ook doeltreffend zijn.

In de veronderstelling dat de familiezaken in een nieuwe en autonome arrondissementrechtbank zouden gecentraliseerd worden, zal een echtgenote van Hamoir, Virton of Maaseik zich naar Hoi, Aarlen of Tongeren moeten begeven, terwijl er nochtans een vrederecht bestaat in de streek waar zij woont. In geval van beroep zal zij naar Luik, Neufchâteau of Hasselt moeten gaan.

Het is dus doeltreffender en zeker goedkoper voor de rechtzoekende, dat alle familieproblemen per kanton onder de bevoegdheid van de vrederechter, zetelend in eerste aanleg, zouden vallen. Om nog verdere kosten te besparen zou de vrederechter in deze zaken moeten gemachtigd worden, beroep te doen op de kosteloze hulp van organismen en centra die zich bezighouden met familiepsychologie.

Het is eveneens duidelijk dat de vrederechter, als voorzitter van de familieraad, de bevoegdheid moet hebben het bewakingsrecht en het bezoekrecht te regelen of te verdelen. De nodige informatie zal hij, zo nodig, inwinnen bij de procureur des Konings.

De voorgestelde wijzigingen zullen, in het kader van de principes van het Gerechtelijk Wetboek, de regels van de bevoegdheid en de procedure klaarder en eenvoudiger maken. In dit opzicht zouden eveneens tot de bevoegdheid van de vrederechter, in eerste aanleg, moeten behoren, de voorlopige maatregelen inzake echtscheiding en scheiding van tafel en bed.

Het belangrijkste voordeel van een eerste tussenkomst van de vrederechter met betrekking tot de voorlopige maatregelen inzake echtscheiding en scheiding van tafel en bed, is dat elke verklaring, elke toegeving of verzoeningsvoorstel in geen geval een nadelige bekentenis zou zijn indien de procedure toch zou worden doorgedreven. Dit is de reden waarom de maatregelen voorzien door artikel 221 B.W. door de vrederechter zouden moeten getroffen worden.

De Rechtbank van Eerste Aanleg zou dan haar taak kunnen opnemen zonder dat een welkdanige toegeving nadelig zou uitkomen voor de meest verzoeningsgezinde partij. De rechtbank blijft totaal vrij in haar beoordeling en de geschillen zullen verder beslecht worden onder haar toezicht.

Het huidig voorstel heeft het grote voordeel van de gemakkelijke en plaatselijke toegang, de snelheid in de beslissing en de efficiency in de uitvoering (vooral inzake gerechtskosten en de verlening van een onmiddell-

ijke rechtsbijstand), reeds bestaande kenmerken van het vrederecht. Er moet worden aan toegevoegd dat in geval van beroep voor de Rechtbank van Eerste Aanleg, de eindbeslissing ook sneller kan bekomen worden.

Het gerecht zal hierdoor zonder twijfel meer sociaal worden en dichter bij de rechtzoekende komen te staan.

De taak van de voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg zal door de voorgestelde hervorming zeker verlicht worden in kort geding; de rechtbank zelf zal de volheid van haar jurisdictie behouden en voor de Jeugdrechtbank, door de nodige middelen versterkt, zal de taak meer opvoedend dan repressief worden.

Moet er ook nog onderstreept worden dat de voorgestelde wijzigingen geen nieuwe investeringen zullen meebrengen, noch in gebouwen noch in materieel, en dat er dus geen budgettaire problemen gesteld worden?

De geplande wijzigingen zullen de gerechtelijke hervorming voltooiën en het zal volstaan een klein aantal wetgevende bepalingen uit te vaardigen²:

Wijziging van artikelen 221-302-340f B.W. en 591-594-1279-1280 G.W.

art. 221 B.W.: de woorden "de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg" en "de voorzitter" worden vervangen door de woorden "de vrederechter"

art. 302 B.W.: de woorden "de voorzitter rechtsprekend in kort geding" worden vervangen door "een vonnis van de vrederechter"

art. 340f B.W.: de woorden "de voorzitter van de rechtbank", "de voorzitter" en "naar de rechtbank verwijst" worden vervangen door "de vrederechter", "de vrederechter" en "naar een zijner zittingen verwijst"

art. 591 G.W.: Ongeacht het bedrag van de vordering neemt de vrederechter kennis:

... 7° van alle geschillen betreffende uitkeringen van onderhoud met inbegrip van geschillen op grond van de artikelen 340b, 762 en 763 B.W.

art. 594 G.W.: De vrederechter doet op verzoekschrift uitspraak:

... 6° over alle geschillen betreffende het bezoekrecht of de patrimoniale rechten van de onder voogdij gestelde minderjarige, na het advies van de familieraad te hebben ingewonnen.

art. 1279 G.W.: de woorden "de voorzitter, rechtsprekend in kort geding" worden vervangen door "de vrederechter"

NOTA: inzake echtscheidingen moeten de zuiver geldelijke betwistingen, die geen verband hebben met de hoofdvordering, afzonderlijk behandeld worden.

art. 1280 G.W.: de woorden "de voorzitter, rechtsprekend in kort geding" en "de voorzitter" worden vervangen door de woorden "de vrederechter"

De vijfde alinea is opgeheven.

(*Get.*) Koninklijke Vrederechtersbond

² De voorgestelde wijzigingen werden onder de vorm van wetsvoorstel aan de Minister van Justitie medegedeeld.

Studiedag van de Vlaamse Conferentie der Balie te Antwerpen in samenwerking met de Universitaire instelling Antwerpen

Op 2 maart a.s. wordt er te Antwerpen een studiedag gehouden ingericht door de Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen in samenwerking met de Universitaire Instelling Antwerpen.

Deze studiedag is gewijd gedeeltelijk aan de vennootschapswetgeving 1973 en gedeeltelijk aan de bespreking der problemen van leasing en franchising.

Wij delen hieronder de tekst mede van de aankondiging van deze belangrijke studiedag:

Vennootschapswetgeving 1973

Bij Wet van 6 maart 1973 werd de Belgische wetgeving aangepast aan de eerste E.E.G.-richtlijn (1968) tot harmonisatie van het vennootschapsrecht in de lidstaten. Nieuwe bepalingen betreffen de oprichting en de nietigheid van vennootschappen, de openbaarmaking van akten en het inroepen van al dan niet openbaar gemaakte akten, de bevoegdheid en vertegenwoordigingsmacht van de vennootschapsorganen.

Het is de opzet om, nu de wet een half jaar van kracht zal zijn, na een korte inleiding deze vragen te bespreken die (pas) bij een eerste toepassing van de wet (kunnen) rijzen.

Leasing, Franchising

Slechts als de niet-nakoming van verbintenissen krachtens overeenkomst van financieringshuur (leasing) tot toepassing leidt van het in deze contracten gebruikelijke strafbeding wordt leasing ook een zaak van advocaat en rechter. Slechts als de detaillist die zijn in een keten "ingeschakelde" handel uitbaat de overeenkomst met de "inschakelaar" wil opzeggen komt het franchising-contract in de rechtspraktijk ter tafel. Appreciatie van strafbeding en opzeggingsvoorwaarden kunnen echter pas dan gebeuren als inzicht in de economie van de overeenkomst voorhanden is.

Het is de opzet om daaromtrent informatie te verstrekken en een gesprek te voeren.

De studiedag vindt plaats op zaterdag 2 maart 1974 in de auditoria van de Universitaire Instelling Antwerpen, Universiteitsplein, Wilrijk.

- 9u30 Verwelkoming
C. Paulus
Ondervoorzitter U.I.A.
- 10u Oprichting en nietigheid van vennootschappen, openbaarmaking van vennootschapsakten.
Mr. J.M. Nelissen
Assistent Instituut vennootschapsrecht K.U.L.
Inleiding
Rondvraag en debat
- 11u Koffie
- 11u15 Bevoegdheid en vertegenwoordigingsmacht van vennootschapsorganen.
P. Crab
Assistent Instituut Vennootschapsrecht K.U.L.
Inleiding
Rondvraag en debat
- 12u15 Lunch
- 14u Strafbeding in leasingovereenkomsten
E. Wymeersch
Docent U.I.A.
Inleiding
Rondvraag en debat
- 15u Franchising en geïntegreerde marketingsystemen
P. Eeckman
Gewoon hoogleraar U.I.A.
Inleiding
Rondvraag en debat
- 16u Slot
Mr. Erdman
Voorzitter Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen
Receptie
Leiding van debat : H. Swennen, docent U.I.A.

Inschrijving :

De prijs voor deelname aan de studiedag bedraagt 500 fr. ; voor advocaten-stagiaires 300 fr.

In de deelnameprijs is begrepen de vergoeding voor een documentatiemap welke op de studiedag zal overhandigd worden.

Deelname aan de lunch in het restaurant van de universiteit is, hoewel gewenst, facultatief. De prijs voor de lunch bedraagt 150 fr.

Inschrijving gebeurt door overschrijving van bovenvermeld(e) bedrag(en) voor rekening 001-0289918-61 ten name van Studiedag Vlaamse Conferentie - U.I.A.

Nadere inlichtingen :

Secretariaat Departement Rechten van de Universitaire Instelling Antwerpen, G. de Ruijter, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk, tel. (03) 28 25 28, toestel 223.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Privaatrecht.—jg. 1973

nr. 2

Storme M, Taak en opleiding van de magistratuur. Randbedenkingen bij een colloquium.—Langemeyer G.E., De taak van de rechter.—Ter Heide J., Enige opmerkingen over het juridisch onderwijs en de rechtspraak als sociale functie—Leyten J.C.M., De opleiding van de magistratuur in Nederland.—Matthys J., Opleiding van de magistratuur in België en in Frankrijk.—Herbots J., Butzler R., Vastersavents A., Bijzondere overeenkomsten (1961-1969).—Boekbespreking.

Bulletin van de Europese Gemeenschappen.—jg. 1973

nr. 5

Documenten, feiten en studies.—Gemeenschapsactiviteiten in mei 1973.—Mededelingen, bronnen en referenties.

nr. 6

Documenten, feiten en studies.—Gemeenschapsactiviteiten in juni 1973.—Mededelingen, bronnen en referenties.

Nederland

Nederlands Juristenblad.—jg. 1973

nr. 35

Mr. J.A.L.M. Loeff, Bijzonder zeerecht.—Mr. Th.H.J. Dorrestein, Verkeersmiddelen en vervoer.—Wetgeving.—Berichten.

nr. 36

Mr. E. Fischer-Keuls, De jongste ontwikkeling inzake zakelijke rechten in het ontwerp NBW (I).—Mr. A.J.P. baron van Wassenae van Catwijck, Schadefonds geweldmisdrijven en eigen schuld.—Mr. S. Royer, De omrekeningskoers van goudfranken in guldens gewijzigd.—Mr. L.E. van Holk, Congres van de Société d'histoire du droit et des institutions des pays flamands, picards et wallons.—Mr. H. Singer-Dekker, Stimulerende conferentie over reclassering.—Prof. dr. W. Wengler, Germania docet.—Prof. mr. J. Leyten, Procesverbaal van zwaarigheden (van Opperman tot Opperhoofd).—Mr. G.E. Langemeijer, Jhr. mr. W.W. Feith.—Publikatieblad E.G.

nr. 37

Mr. E. Fischer-Keuls, De jongste ontwikkeling inzake zakelijke rechten in het ontwerp NBW (II slot).—Prof. mr. J.M. van Bemmelen, Strafrechtspleging en reclassering.—Mr. C. Th. Smit, Impeachment.—Mr. C.J. Goudsmit, De botsing tussen recht en recht.—Prof. mr. H. Cohen Jehoram, Nederland brengt de Russische toetreding tot de Universele Auteursrechtconventie op de Europese Veiligheidsconferentie.—Prof. mr. J.M. Polak, Het zestigjarig bestaan van de Nederlandse jurisprudentie.—Rechtspraak.

nr. 38

Menno T. Kamminga, Militair tuchtrecht en de Europese conventie van de Rechten van de Mens.—Prof. mr. J. Leyten, M. Bonger, mr. L. Wichers Hoeth, mr. J.L. Elders, mr. W. de Vries, Reacties op "Recht en Politiek".—Mr. A.J. Cnoop Koopmans, Antwoord op de reacties.